

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

**Konstrukcija i evaluacija skale stava prema
beskućnicima**

Diplomski rad

Mihaela Latinac

Mentorica: doc. dr. sc. Ksenija Klasnić

Zagreb, prosinac 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Definiranje beskućništva	3
3. pristupi proučavanja problema beskućništva	5
4. Svrha i cilj rada	9
5. Pregled dosadašnjih istraživanja stavova prema beskućnicima	10
6. Teorijsko-konceptualna razrada predmeta istraživanja	14
6.1 Atribucija odgovornosti	14
6.2 Odgovornost prema beskućnicima	17
7. Operacionalizacija.....	18
8. Metodologija	20
8.1 Uzorak.....	20
8.2 Prikupljanje podataka	20
8.3 Obrada podataka	21
9. Rezultati	23
9.1 Deskriptivan prikaz rezultata na česticama	23
9.2 Konstrukcija skale	25
9.3 Finalna skala	29
9.4 Alternativno korištenje instrumenta prema teorijski pretpostavljenim domenama stava prema beskućnicima	35
9.4.1 Atribucija odgovornosti.....	36
9.4.2 Odgovornost prema beskućnicima	37
10. Rezultati na dimenzijama stava prema beskućnicima prema sociodemografskim karakteristikama	40
10.1 Rezultati na skali Atribucije odgovornosti prema sociodemografskim karakteristikama.....	40
10.2 Rezultati na skali Odgovornost prema beskućnicima prema sociodemografskim karakteristikama.....	42
11. Zaključak	43
12. Literatura	47
13. Prilozi.....	49
14. Sažetak.....	50

1. Uvod

Beskućništvo je samo jedan od društvenih problema koji zbog svoje specifičnosti postaje predmetom istraživačkih radova. Ono što otežava sustavno bavljenje fenomenom beskućništva jest nedostatak standardizirane definicije predmeta, odnosno u različitim kontekstima beskućnici se definiraju na različite načine. S druge strane, s obzirom na raznovrsnost definicija – tko su beskućnici – teško je voditi sustavnu evidenciju o broju, karakteristikama i specifičnostima beskućnika.

Ovaj rad doprinos je istraživanju o beskućništvu kojem je svrha konstruirati i evaluirati instrument za mjerenje stava prema beskućnicima na nacionalno reprezentativnom uzorku Republike Hrvatske. Za razliku od dosadašnjih istraživanja koja su u fokusu imala same beskućnike kako bi se dobio odgovor na pitanje tko su beskućnici i koje su ih životne situacije i okolnosti dovele u stanje beskućništva, ovim radom omogućit ćemo mjerenje stava o beskućnicima.

Za početak, u poglavlju Definiranje beskućništva osvrnut ćemo se na posljedice koje proizlaze iz nepostojanja standardizirane definicije. U poglavlju pristupi proučavanja problema beskućništva zalažemo se za tri perspektive koje su potrebne za holističko proučavanje fenomena beskućništva kako bi se za taj društveni problem mogle izraditi sustavne mjere. Prva perspektiva obuhvaća uvid u postojeće zakone i programe sustava socijalne skrbi, odnosno trenutne akcije koje se bave rješavanjem problema beskućništva i prihvaćenog definiranja problema. Druga perspektiva jest utvrđivanje razloga zbog kojih osobe postanu beskućnici, bilo da je riječ o eksternim ili internim uzrocima. Posljednja, treća perspektiva jest ispitivanje stava javnosti prema beskućnicima jer javno mnijenje može imati utjecaj na izradu javnih politika i odnos države prema beskućnicima. Zatim slijedi poglavlje u kojem definiramo svrhu i cilj rada – konstrukcija i evaluacija instrumenta za mjerenje stava prema beskućnicima, u svrhu doprinosa istraživanju i razumijevanju fenomena beskućništva putem izrade alata koji će omogućiti uvid u javno mnijenje o beskućnicima. U poglavlju Pregled dosadašnjih istraživanja stavova prema beskućnicima izlažemo rezultate istraživanja čiji je cilj bio ispitati stav o beskućnicima te koliko je stav opterećen predrasudama. U poglavlju Teorijsko-konceptualne razrade predmeta istraživanja obrađujemo dvije postavljene domene, odnosno komponente stava: Atribucija odgovornosti – domena koja nastoji utvrditi okrivljavanje beskućnika, te

domena Odgovornost prema beskućnicima – domena koja nastoji utvrditi stav o ulozi države i kolektivnih udruženja te individualnoj odgovornosti prema beskućnicima. U poglavlju Operacionalizacija prikazane su čestice koje proizlaze iz teorijski pretpostavljenih domena i poddomena koje su upotrijebljene u izradi ovog instrumenta. U poglavlju Metodologija nalaze se informacije o uzorku, načinu na koji su prikupljeni podaci te statističkim analizama koje su upotrijebljene za obradu podataka. U poglavlju Rezultati prikazani su deskriptivni rezultati na pitanjima koja su bila uključena u instrument, kao i proces konstrukcije i validacije skale stava prema beskućnicima. Dodatno smo ponudili alternativnu verziju upotrebe instrumenta prigodnu za daljnja istraživanja. U poglavlju Rasprava nalazi se pregled glavnih rezultata koji se povezuju s teorijskim konceptom iz kojih je instrument proizašao te ograničenja samog istraživanja.

2. Definiranje beskućništva

S obzirom na različite kontekste, ekonomske, političke i socijalne specifičnosti država, načini određivanja što osobu čini beskućnikom različiti su te ne postoji univerzalna definicija beskućnika. Vladine agencije koje se bave adresiranjem beskućnika sklonije su koristiti se definicijama prema kojima se broj beskućnika minimizira i obuhvaća samo one osobe koje su kao beskućnici prepoznatljivi i vidljivi u javnosti. S druge strane, nevladine organizacije i drugi zagovornici prava beskućnika koriste se definicijama koje maksimiziraju broj osoba koje se mogu identificirati kao beskućnici – one koji su u riziku da postanu beskućnici te one koje su već sada beskućnici (Amore, Baker i Howden-Chapman, 2011).

Zbog nepostojanja standardizirane definicije beskućništva, nije moguće utvrditi *benchmark* koji bi vlade trebale uzeti u obzir kao orijentir stanja u vlastitoj državi (Amore, Baker i Howden-Chapman, 2011). Na tragu standardizirane definicije, Europska federacija nacionalnih organizacija koje rade s beskućnicima (FEANTSA) razvila je Europsku tipologiju beskućništva i stambene isključenosti (ETHOS). ETHOS je ujedno i definicija i tipologija (klasifikacija) beskućnika koja predlaže kako identificirati populaciju beskućnika i razvrstati je u određene subpopulacije (Amore, Baker i Howden-Chapman, 2011). ETHOS uzima u obzir „fizičku, socijalnu i pravnu dimenziju stanovanja te razvija četiri osnovna koncepta deprivacije: bez krova nad glavom (osobe koje žive na ulici), bez doma (osobe koje se koriste raznim oblicima prihvatilišta), bez sigurnog stanovanja (osobe koje žive na mjestima u kojima nemaju legalno pravo na smještaj) i bez adekvatnog stanovanja (osobe koje žive u zgradama koje su predviđene za rušenje ili u prenapučenim stanovima).“¹ Autori modela ETHOS, Bill Edgar, Joe Doherty i Mark Meert, naglašavaju kako neke države (npr. Njemačka, Austrija i Luksemburg) razlikuju osobe kojima beskućništvo neposredno prijeti i one koji žive u neprihvatljivim uvjetima. Iz toga proizlaze i pitanja, a i kritika predloženom modelu, treba li i osobe kojima prijeti beskućništvo klasificirati kao beskućnike (Busch-Geertsema, 2010). Dok se prema modelu koji zastupa FEANTSA beskućništvo gleda samo kroz prizmu nedostatnosti mjesta stanovanja, Peter Somerville (2013) zastupa multidimenzionalni pristup beskućništvu prema kojem se beskućništvo ne odnosi samo na nedostatnost mjesta stanovanja nego uključuje i deprivaciju na više različitih dimenzija – psihološka (nedostatak tjelesne

¹ http://www.most.hr/files/uploads/ethos_hrvatski_2012.pdf

udobnosti), emotivna (nedostatak ljubavi i sreće), teritorijalna (nedostatak privatnosti), ontološka (anomija, otuđenost) i nedostatak duha (engl. *spiritual*) (nedostatak nade i svrhe).²

U Hrvatskoj, beskućnik je, prema definiciji iz Zakona o socijalnoj skrbi 2012. (članak 2., stavak 10.), „osoba koja nema mjesto stanovanja niti sredstava kojima bi mogla namiriti potrebu stanovanja te je privremeno smještena u prihvatilištu, ili boravi na javnim ili drugim mjestima koja nisu namijenjena za stanovanje“. Na internetskim stranicama Crvenog križa, organizacije koja direktno dolazi u susret s beskućnicima kroz volontiranje i vođenje prihvatilišta, ističe se kritika zakonske definicije za koju smatraju da se problem beskućnika relativizira i svodi samo na nedostatnost sredstava za potrebe stanovanja. Oni svoje korisnike Prihvatilišta definiraju kao „korisnike koji obuhvaćaju gotovo sve kategorije korisnika socijalne skrbi utvrđene Zakonom (samci, djeca, odrasle osobe s invaliditetom, osobe s drugim privremenim ili trajnim promjenama u zdravstvenom stanju zbog kojih nisu u mogućnosti udovoljiti osnovnim životnim potrebama, žrtve obiteljskog ili drugog nasilja, osobe koje zbog starosti ili nemoći ne mogu samostalno skrbiti o osnovnim životnim potrebama, osobe ovisne o alkoholu, drogama, kockanju i drugim oblicima ovisnosti, osobe društveno neprihvatljivog ponašanja, povratnici s izdržavanja kazne zatvora), a koje upućuju centri za socijalnu skrb jer im u postojećem sustavu socijalne skrbi nisu u mogućnosti osigurati primjereniju i racionalniju skrb“.³ I iz toga se također može primijetiti razlika u definiranju vladinih organizacija prema kojima se broj beskućnika minimizira na one koji su javnosti prepoznatljivi, dok, s druge strane, udruge koje se bave problemom beskućnika ukazuju na potrebu za proširenom i obuhvatnijom definicijom.

Različitost definiranja fenomena beskućništva onemogućuje konzistentno evidentiranje broja beskućnika te stvara problem definiranja predmeta mjerenja. U svrhu ovog rada upotrijebljena je definicija beskućnika kao osoba koje su se iz različitih razloga našle „bez krova nad glavom“ te im beskućništvo nije životni stil.

² Kao primjer važnosti multidimenzionalnog pogleda na beskućništvo Peter Somerville navodi rezultate istraživanja Tomasa i Dittmara (1995) na ženama beskućnicama. Beskućnice su, prema rezultatima istraživanja, bile najviše zabrinute za sigurnost (psihološka dimenzija) te su iskazivale potrebu za „četiri zida i krovom“ (fizička dimenzija) i „vlastitim mjestom gdje mogu biti same“ (teritorijalna dimenzija – privatnost). Ispitanice su također iskazale nedostatak ontološke sigurnosti (nisu se imale kamo vratiti, njihov dom bio je relociran).

³ <http://ckz-prihvatiliste.com/o-korisnicim/>

3. pristupi proučavanja problema beskućništva

Smatramo da je za istraživanje i razumijevanje beskućništva ovaj fenomen potrebno sagledati iz nekoliko perspektiva. Prva od tih perspektiva obuhvaća uvid u postojeće zakone i programe sustava socijalne skrbi, odnosno trenutačnih akcija koje se bave rješavanjem problema beskućništva i prihvaćenog definiranja problema. Kako smo već prethodno naveli, nadležno Ministarstvo socijalne skrbi nema konkretnu statistiku broja beskućnika u Hrvatskoj. Istraživanja o beskućnicima, koja su se dosad provodila u Hrvatskoj, uglavnom su se orijentirala na pokušaj identificiranja broja beskućnika, izradu njihovog profila te identifikaciju uzroka beskućništva.

Različite definicije beskućnika otežavaju točno prebrojavanje beskućnika u Hrvatskoj te uzrokuju nekonzistentnost u statistici. Zbog toga na različitim izvorima pronalazimo različite informacije o procjenama broja beskućnika u Hrvatskoj.⁴ Ipak, zbog „male“ incidencije, beskućništvo se u Hrvatskoj ne shvaća kao „ozbiljan problem“ za koji je potrebno sustavno djelovanje te se kao socijalni problem kroz zakon prepoznaje tek od 2012. godine, kada beskućnici ulaze u sustav socijalne skrbi (Družić Ljubotina i Knežević, 2012). U Hrvatskoj zasad postoje prihvatilišta za beskućnike s ukupnim kapacitetom od 420 mjesta. Većina je prihvatilišta u organizaciji udruga poput Crvenog Križa ili Caritasa. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi, „beskućniku se može priznati privremeni smještaj u kriznim situacijama, te isti može trajati dok se ne ostvari povratak u vlastitu ili udomiteljsku obitelj ili se smještaj ne osigura na drugi način, a najduže do godinu dana“.⁵ Drugim riječima, beskućnik ima pravo na privremeni smještaj maksimalno godinu dana. Također, kako je navedeno u Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 157/2013: članak 29.), ako se koriste privremenim smještajem u prihvatilištu, beskućnici nemaju pravo na socijalnu pomoć u obliku minimalne naknade – „Nema pravo na zajamčenu minimalnu naknadu beskućnik na privremenom smještaju u prihvatilištu te korisnik usluge smještaja ili organiziranog stanovanja sukladno odredbama ovoga Zakona ili posebnih propisa.“⁶

⁴ Prema Ljubotina Družić O., Knežević M. (2012), *Izazovi u pristupanju problema beskućništva u Hrvatskoj*, navodi se da se prema podacima Crvenog križa procjenjuje da u Hrvatskoj postoji oko 600 beskućnika. Hrvatska radio televizija (HRT) procjenjuje da beskućnika u Hrvatskoj ima oko 2000. <http://vijesti.hrt.hr/355527/svjetski-dan-beskucnika-2> (10. 10. 2016.).

⁵ Popis prihvatilišta: <https://gov.hr/moja-uprava/obitelj-i-zivot/socijalna-skrb/prava-u-sustavu-socijalne-skrbi/prihvatilista-za-beskucnike/1593>

⁶ Zakon o socijalnoj skrbi (NN 157/2013), dostupno na: <http://www.digured.hr/cadial/searchdoc.php?action=search&lang=hr&query=%22Zakon-plus-o-plus-socijalnoj-plus-skrbi-plus-%28NN-plus->

Zakon se uglavnom bavi definiranjem prava beskućnika, dok se vrlo malo pozornosti pridaje konkretnim odredbama koje bi dovele do rješavanja problema ili pomaganja beskućnicima. Jedina odredba koja se time bavi glasi ovako (članak 99., stavak 4.): „Radi sprječavanja, ublažavanja i otklanjanja uzroka socijalnog isključivanja beskućnika, pružatelj usluga privremenog smještaja, centar za socijalnu skrb i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave obavezni su surađivati i zajednički planirati aktivnosti za osiguranje njegovog ponovnog uključivanja u život zajednice.“⁷ U daljnjem tekstu nije definirano što podrazumijeva zajedničko planiranje i suradnja.

Druga perspektiva kroz koju je potrebno sagledati ovaj fenomen jest utvrđivanje razloga zašto osobe postanu beskućnici, bilo da je riječ o eksternim ili internim uzrocima, te utvrđivanje karakteristike beskućnika. Utvrđivanjem razloga za beskućništvo bavilo se jedno od prvih kvalitativnih istraživanja koje je provela Lynette Šikić-Mićanović 2009. godine. Istraživanje je provedeno u sedam gradova: Zagrebu, Rijeci, Splitu, Varaždinu, Osijeku, Karlovcu i Zadru. Istraživanje je obuhvatilo 85 beskućnika, od čega 76% muškaraca i 24% žena. Gotovo su svi sudionici prethodno bili formalno zaposleni (94% muškaraca i 95% žena). Od toga je 39% ispitanika imalo od 10 do 20 godina radnog staža, a 22% imalo je od 20 do 30 godina radnog staža. Prema rezultatima istraživanja, ne postoji jedinstveni razlog zašto netko postane beskućnikom. Drugim riječima, uzroci koji osobe dovode u stanje nedostatnih resursa za stanovanje raznovrsni su i određeni različitim vanjskim čimbenicima. Identificirani „putovi u beskućništvo“, kako navodi autorica istraživanja, jesu sljedeći: „nasilje i trauma (zlostavljanje i zanemarivanje) u djetinjstvu (disfunkcionalne obitelji, djetinjstvo u institucijama), nezaposlenost, financijski problemi i dugovi, loše zdravstveno stanje, prisilno izgnanstvo, raspad obitelji nakon razvoda, gubitak doma, uključujući progonstvo zbog rata, smrt bračnog druga, zatvor, životni izbor. Otežavajući su faktori neodgovarajuća socijalna usluga, nezaposlenost (nedostatak financijskih sredstava), osobna inertnost te nedostatak podrške od strane obitelji i prijatelja“ (Šikić Mićanović, 2010). Kao zaključak, autorica navodi da se dosljedno pokazuje kako su beskućnici u ovom uzorku imali „konvencionalan“ život prije beskućništva te da se to može svakome dogoditi. Također u ovom kontekstu, tranzicije, rastuće nezaposlenosti i ekonomske krize rizik je u porastu (Šikić Mićanović, 2010).

[57%2F2013%29%22&searchTitle=on&validacts=on&resultdetails=basic&filteracttype=all&filterfields=al
l&filtereuchapter=all&resultlimitnum=10&bid=mG0WAh80I8uXTov6OnG3tA%3d%3d&annotate=on](https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi)

⁷ Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi>

S obzirom na to da se problem beskućništva češće veže za veće gradove, tako se pretpostavlja da je on u Hrvatskoj najviše vezan za Zagreb. Stoga su u svrhu utvrđivanja stvarnog broja beskućnika u gradu Zagrebu te njihovih osnovnih sociodemografskih obilježja autorice Romana Galić i Jasminka Pavlina provele istraživanje 2002. godine. Istraživanje je obuhvaćalo 350 beskućnika. Podaci su prikupljeni posredno – u centrima za socijalnu skrb, policijskoj upravi i drugim institucijama koje dolaze u susret s beskućnicima te, neposredno, anketiranjem i intervjuiranjem beskućnika. U istraživanju su sudjelovale odrasle osobe (beskućnici) koje su privremeno ili trajno smještene u ustanove socijalne ili zdravstvene skrbi, osobe koje borave u psihijatrijskim bolnicama jer nemaju smještaj te osobe koje žive na cesti (Galić i Pavlina, 2012). Prema rezultatima istraživanja, od ukupno 350 sudionika, 73% njih bili su muškarci, a 27% žene. Prosječna starost bila je 57 godina. Obrazovni status beskućnika bio je nešto niži od stupnja obrazovanja prosječne populacije grada Zagreba (35% ispitanika imalo je završenu srednju školu, 23% imalo je završenu osnovnu školu, dok je bez škole ili s nepotpunom osnovnom školom bilo 24% ispitanih).

U Hrvatskoj su dosadašnja istraživanja o beskućništvu, kao i ova koja smo naveli, bila orijentirana prema identificiranju broja beskućnika, njihovog profila te uzroka beskućništva. Međutim, nema znanstvenih istraživanja koja se bave stavom javnosti prema beskućnicima – što smatramo trećom perspektivnom koju je potrebno obuhvatiti za holističko razumijevanje ovog fenomena. Smatramo da ispitivanje stava javnosti i (ne)osjetljivost prema socijalno isključenima, u ovom slučaju beskućnicima, ima veliku ulogu u jasnijem shvaćanju ovog specifičnog društvenog problema jer stav javnosti o beskućnicima također utječe na izradu javnih politika i odnos države prema beskućnicima. Ukoliko javnost ne vidi beskućništvo kao problem te u vidu djelovanja socijalne države ne smatra da se država treba pobrinuti za socijalno isključene, neće ni lobirati da se ono riješi. Drugim riječima, neće se organizirati udruge koje se bave ovim problemom i neće biti grupa za pritisak koji utječu na donošenje zakona koji reguliraju problem. Također, ako postoji, primjerice, negativan stav prema beskućnicima te se formiraju grupe za pritisak, može doći do formulacije restriktivnih zakona koji kažnjavaju spavanje i boravak beskućnika na javnim prostorima. S druge strane, ako postoji pozitivan stav prema beskućnicima, formirane grupe za pritisak mogu utjecati na formiranje afirmacijskih politika. Potvrdu veze između javnog mnijenja i provedbenih politika u svom radu iz 2003. godine iznio je Burstein. Burstein je izradio analizu utjecaja javnog mnijenja na kreiranje

provedbenih politika napravivši svojevrstan sustavni pregled (engl. *systematic review*) istraživanja koja su se bavila utjecajem javnog mnijenja na kreiranje javnih politika. Bursteinov je zaključak da je javno mnijenje utjecalo na kreiranje javnih politika u tri četvrtine promatranih slučajeva (Burstein, 2003). Također, autorice Družić Ljubotina i Kletečki Radović na primjeru siromaštva ukazuju na to kako sama percepcija siromaštva utječe na konstrukciju zakonodavnih i socijalnih politika o siromaštvu: „Percepcija siromaštva je iznimno važna kada govorimo o siromaštvu na teorijskoj i praktičnoj razini, s obzirom da je neizostavno pitanje na kojoj osnovi se različiti sudionici (socijalni radnici, kreatori socijalne politike, zakonodavci, korisnici) opredjeljuju za daljnji odnos/stav/djelovanje u kontekstu: čemu pripisati uzroke siromaštva?“ (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011).

4. Svrha i cilj rada

Svrha ovog rada jest pridonijeti istraživanju i razumijevanju fenomena beskućništva izradom alata koji će omogućiti uvid u javno mnijenje o osobama koje se doživljavaju kao beskućnici.

Budući da je stav latentni konstrukt, potrebno ga je teorijski razraditi i operacionalizirati – stoga su ciljevi ovog rada konstrukcija skale stava prema beskućnicima i evaluacija tog instrumenta na općoj populaciji Republike Hrvatske te deskriptivni prikaz rezultata.

5. Pregled dosadašnjih istraživanja stavova prema beskućnicima

U Hrvatskoj dosad nije provedeno istraživanje koje u fokusu ima stav prema beskućnicima. Kako smo već napomenuli, većina dosadašnjih istraživanja na temu beskućništva u Hrvatskoj orijentirana su na identificiranje i profiliranje beskućnika, odnosno razloga zašto su postali beskućnicima. S obzirom na to da nas u ovom radu zanima stav javnosti prema beskućnicima, dalje ćemo prikazati neka od istraživanja koja nisu provedena u Hrvatskoj, ali su se orijentirala na mjerenje stava prema beskućnicima, odnosno istraživanja kojima je interes bio istražiti kako ispitanici doživljavaju beskućnike i što oni smatraju uzrocima beskućništva.

U članku *Public Attitudes Toward the Homeless* (Agans P. R, i Liu G., 2015) navedeni su rezultati istraživanja koje je provedeno u Los Angelesu. Los Angeles, kako autori navode, izabran je za istraživanje zbog izrazito velikog problema beskućništva. Istraživanje se sastojalo od dva dijela: u prvom dijelu provedeno je intervjuiranje licem-u-lice (engl. *face-to-face*) na 3037 beskućnika, dok je u drugom dijelu provedeno istraživanje anketnim upitnikom telefonom na 739 stanovnika Los Angelesa. Cilj istraživanja bio je usporediti mišljenje javnosti o beskućnicima (odnosno, što javnost misli zbog čega su neke osobe postale beskućnicima) sa stvarnim razlozima (odnosno, onim razlozima zašto su beskućnici rekli da su postali beskućnicima).

Podaci su prikupljeni tako da su anketari ispitanicima čitali tvrdnje – moguće uzroke beskućništva – a ispitanici su na skali od 1 do 4 odgovarali u kojoj mjeri smatraju da je navedena tvrdnja uzrok beskućništva (pri čemu su ponuđeni odgovori „Puno“ (engl. *A lot*) i „Donekle“ (engl. *Somewhat*), poslije rekodirani u vrijednost 1, a odgovori „Malo“ (engl. *A little*) i „Nikako“ (engl. *Not at all*) rekodirani u vrijednost 0).

Rezultati koji ukazuju na stav javnosti, odnosno sudionika istraživanja koji nisu beskućnici, o mogućim uzrocima beskućništva jesu sljedeći:

*Tablica 1. Postotak osoba koje smatraju da su pojedini razlozi uzroci beskućništva u Los Angelesu (suma odgovora „puno“ i „donekle“)**

Mogući uzroci beskućništva	%	95% CI
Ovisnost o alkoholu i drogama	91%	88 - 94
Mentalne bolesti	85%	82 - 89
Nedostatak povoljnog stanovanja	84%	81 - 87
Otpuštanje mentalnih pacijenata u zajednicu	76%	72 - 81

Ekonomski sistem koji pogoduje bogatima naspram siromašnih	74%	70 - 78
Nedostatak socijalne pomoći	71%	67 - 75
Fizičke bolesti/hendikep	71%	67 - 76
Neodgovorno ponašanje	71%	67 - 75
Lijenost	62%	57 - 66
Neuspjeh društva da osigura dobre škole	35%	30 - 40
Loša sreća	53%	48 - 57

*Agans, P. R., i Liu G. (2015:5)

Dalje su autori na temelju tvrdnje „Biste li rekli da se unutar godinu dana vaša suosjećajnost prema beskućnicima... povećala, smanjila ili ostala ista?“ (engl. *Would you say that within the past year your sympathy towards the homeless has... increased, decreased, or remained about the same?*) grupirali sudionike u dvije skupine: suosjećajne i bezosjećajne. U daljnjoj analizi, utvrđena je statistički značajna razlika između navedenih skupina u mišljenju o razlozima postojanja beskućnikom s određenim tvrdnjama. Tako, primjerice, sudionici istraživanja iz skupine suosjećajnih više od sudionika iz skupine bezosjećajnih smatraju da su uzroci beskućništva nedostatak povoljnog stanovanja (90% suosjećajni vs. 79% bezosjećajni), ekonomski sistem koji pogoduje bogatima naspram siromašnima (83% vs. 66%), nedostatak socijalne pomoći (82% vs. 62%) i neuspjeh društva da osigura dobre škole (44% vs. 29%). Također, sudionici iz skupine suosjećajnih u manjoj mjeri smatraju da je ovisnost o alkoholu i drogama uzrok beskućništva od sudionika iz skupine bezosjećajnih (88% vs. 95%). U ostalim navedenim mogućim uzrocima siromaštva nisu pronađene statistički značajne razlike u mišljenjima između skupina suosjećajnih i bezosjećajnih stanovnika LA-a.

Paul A. Toro i Dennis M. McDonell za istraživanje pod naslovom *Beliefs, Attitudes, and Knowledge About Homelessness: A Survey of the General Public* iz 1992. također su proveli telefonsko anketiranje na reprezentativnom uzorku stanovnika pokrajine Erie County u SAD-u (N = 240). Prema rezultatima istraživanja, većina ispitanika odgovornim za postajanje beskućnikom smatra društvo (66%), a manji dio beskućnike osobno (34%). Rezultate dobivene u ovom istraživanju autori su usporedili s rezultatima koji su dobiveni u istraživanju koje je 1989. godine provela Media General/Associated Press te su dobili slične tendencije odgovora. Za potrebe ovog rada izdvojit ćemo rezultate stava o mogućim uzrocima beskućništva iz istraživanja koje su proveli autori Toro i McDonnell. Ispitanicima su ponuđene tvrdnje koje su se odnosile na moguće uzroka beskućništva te su ispitanici na skali od 1 do 4 trebali odrediti u kojoj se mjeri slažu, odnosno ne slažu s tvrdnjom o potencijalnom uzroku beskućništva.

Tablica 2. Stupanj slaganja i neslaganja s mogućim uzrocima beskućništva*

Uzroci beskućništva	% Slaganje		% Neslaganje	
	Izrazito	Malo	Izrazito	Malo
Nezaposlenost	32%	43%	16%	10%
Iselj enje/ovrha	25%	55%	15%	4%
Mentalna bolest	19%	35%	29%	17%
Vlastiti izbor	9%	30%	39%	22%
Obiteljske svađe	18%	58%	21%	4%
Problemi s alkoholom i drogom	18%	57%	20%	5%

*Toro, P. A. i McDonnell, M. D. (1992:63)

Većina je ispitanika bila svjesna ozbiljnosti problema beskućnika te je 58% ispitanih izrazilo spremnost na plaćanje višeg poreza kako bi pomogli beskućnicima.

Iako u ovim istraživanjima nema konkretnih mjerenja stava o beskućnicima, određena percepcija mogućih uzroka beskućništva ukazuje na to pripisuje li se odgovornost društvu ili samim beskućnicima. Drugim riječima, nedostaju istraživanja o sklonosti pripisivanja uzroka strukturalnim faktorima ili individualnim karakteristikama beskućnika. Stoga smo neke od uzroka beskućništva za koje su sudionici navedenih istraživanja u velikoj mjeri smatrali da su uzrok beskućništva iskoristili u konstruiranju varijabli u svrhu našeg rada.

U članku pod naslovom *Attitudes Toward Homeless Persons in the Czech Republic: A Research Note* iz 2016., autori Michaela Smidova i Martin Vavra na temelju podataka Eurobarometra za 2007. i 2010. godinu usporedili su stavove Čeha prema beskućnicima i stavovima stanovnika nekoliko drugih zemalja Europe. U sklopu Eurobarometra bila su uključena sljedeća pitanja:

1. U području u kojem živite, molimo vas recite ima li beskućnika? Biste li rekli da ima mnogo, niti mnogo niti malo, tek nekoliko ili nema uopće osoba koje su beskućnici?;
2. Generalno govoreći, biste li rekli da se broj beskućnika veoma povećao, donekle smanjio ili veoma smanjio u posljednje 3 godine u a) vašem području, b) u državi?;
3. Koliko je vjerojatno da biste vi ikada mogli postati beskućnikom?;
4. Prema vašem mišljenju, koja 3 od navedenih razloga najbolje objašnjavaju zašto su neki ljudi postali beskućnicima?;
5. Pomažete li vi ikada beskućnicima tako da radite nešto od sljedećeg (9 mogućih odgovora)?;
6. Prema vašem mišljenju, koja bi od sljedećih grupa trebala imati prioritet u primanju socijalne pomoći?

Podatke je prikupila agencija Taylor Nelson Sofres (TNS) AISA. Istraživanje je provedeno na nacionalno reprezentativnom uzorku Republike Češke u dva navrata, 2007. i 2010. godine (N₂₀₀₇=1060; N₂₀₁₀=1001).

Između promatranih zemalja (Češke, Njemačke, Italije, Nizozemske, Švedske i Slovačke) utvrđene su značajne razlike u mišljenju o razlozima koje ispitanici navode da su uzrok beskućništva. Međutim, unatoč razlikama u svim se državama, osim u Nizozemskoj i Švedskoj, kao najčešći razlozi za postajanjem beskućnikom percipiraju nezaposlenost, dugovi i ovisnosti.

*Tablica 3. Percipirani razlozi za beskućništvo: internacionalna usporedba (%)**

	Češka	Njemačka (nove pokrajine)	Njemačka (stare pokrajine)	Italija	Nizozemska	Švedska	Slovačka
Ovisnosti	43,6%	49,3%	47,5%	16,8%	70,9%	77,9%	44,6%
Dugotrajna nezaposlenost	45,9%	50,0%	51,9%	50,6%	15,5%	32,1%	48,9 %
Prekomjerna zaduženost	44,8%	45,2%	43,2%	27,7%	56,5%	35,9%	40,9%
Nemogućnost plaćanja stanarine	34,4%	37,6%	40,7%	50,9%	18,0%	36,3%	31,2%
Problemi s mentalnim zdravljem	9,4%	14,0%	13,8%	7,3%	52,7%	38,5%	8,1%
Odabrali su tako živjeti	28,7%	18,0%	14,9%	14,9%	24,4%	6,8%	25,4%
Prekid i/ili osobni gubitak	19,7%	16,2%	19,7%	14,2%	17,4%	12,8%	22,9%
Nema pristup socijalnim benefitima ili službi	15,7%	20,8%	20,3%	17,0%	11,7%	12,1%	17,6%
Bolest ili invalidnost	14,8%	12,0%	14,5%	8,3%	2,9%	11,7%	14,8%
Uništen dom nakon katastrofe	17,4%	9,4%	8,5%	15,2%	2,7%	2,6%	22,5%
Nemaju potrebnu dokumentaciju	4,3%	5,3%	10,7%	18,0%	14,7%	16,9%	1,7%
Ne zna/bez odgovora	0,8%	1,8%	0,6%	5,4%	1,0%	1,4%	0,8%

*Smidova, M. i Vavra, M. (2016:128)

Možemo primijetiti da su u Češkoj podjednako zastupljeni individualni i strukturalni uzroci beskućništva, odnosno ovisnosti su podjednako zastupljen percipirani uzrok uz dugotrajnu nezaposlenost i prekomjernu zaduženost. Slična je situacija u Njemačkoj i Slovačkoj. S druge strane, u Nizozemskoj i Švedskoj kao dominantni percipirani razlog ističu se ovisnosti, zatim slijedi zaduženost i problemi s mentalnim zdravljem. Međutim, ovi podaci ne označavaju stvarne uzroke zašto osobe postaju beskućnicima, nego predstavljaju percepciju opće populacije o mogućim uzrocima beskućništva.

6. Teorijsko-konceptualna razrada predmeta istraživanja

Cilj ovog rada jest konstrukcija skale stava prema beskućnicima u svrhu doprinosa znanstvenom razumijevanju beskućništva te se rezultati provedenog istraživanja mogu koristiti u svrhu konstruiranja socijalnih politika. Također, cilj ovog rada jest evaluirati instrument na općoj populaciji Republike Hrvatske. Instrument se konceptualno sastoji od dvije domene: atribucije odgovornosti za beskućništvo i odgovornosti prema beskućnicima. U prvoj domeni osvrćemo se na negativna obilježja, odnosno karakteristike koje se povezuju s beskućnicima te se na temelju tih karakteristika odgovornost za beskućništvo pripisuje njima osobno. U drugoj domeni ispituje se stav o individualnoj, državnoj i kolektivnoj odgovornosti prema beskućnicima te spremnosti na pomaganje rješavanja problema beskućništva.

6.1 Atribucija odgovornosti

Gowan (prema Somerville, 2013:388) govori da su kroz povijest postojala tri popularna objašnjenja za beskućništvo: „poroci“ (engl. *sin talk*), „sistem“ (engl. *system talk*) i „bolest“ (engl. *sick talk*). Do 1960-ih, „poroci“ su smatrani dominantnim uzrokom beskućništva. Prema tome su beskućnici uglavnom doživljavani kao da su sami krivi zato što su beskućnici jer su imali problema s alkoholom, drogom, odnosno bili su bezobzirni i/ili neodgovorni. Nakon toga, do 1980-ih „sistem“ postaje dominantan uzrok beskućništva, odnosno, kao dominantni razlozi beskućništva smatraju se strukturalni faktori kao što su nedostatno zaposlenje, nedostatak pristupačnih i dostupnih kuća (mjesto stanovanja). Od 1980-ih na beskućnike se sve više gleda kao na osobe koje imaju mentalne probleme, poremećaje ličnosti, nesposobnost ili drugu vrstu „ranjivosti“. Autori Fitzpartick, Kemp i Klinker naglašavaju kako bi se beskućništvo trebalo analizirati uzimajući u obzir kombinaciju strukturalnih faktora i individualnih nedostataka (ranjivosti). Prema tome, strukturalni faktori objasnili bi uvjete u kojima se postaje beskućnikom, a individualni faktori ukazali bi vjerojatnost da se postane beskućnikom u tim uvjetima (prema Somerville, 2013:388).

Beskućništvo se ne može odvojiti od koncepta siromaštva te su i jedna i druga skupina socijalno isključene. Prema definiciji Europske unije, socijalna je isključenost „proces kojim su određeni pojedinci gurnuti na rub društva i onemogućeno im je puno sudjelovanje samo uslijed njihova siromaštva, nedostatka temeljnih sposobnosti i prilika

za doživotno učenje ili kao rezultat diskriminacije“.⁸ Često su skupine koje su marginalizirane u društvu ili socijalno isključene ujedno i stigmatizirane. Stigmatizaciju možemo objasniti Goffmanovom definicijom stigme, prema kojoj stigma nastaje kada dolazi do nepodudarnosti između virtualnog socijalnog identiteta i aktualnog socijalnog identiteta. U tom kontekstu, kod beskućnika postoji diskrepancija između virtualnog socijalnog identiteta, odnosno onoga što se smatra da osoba treba biti – socijalno uključena, zaposlena, s adekvatnim mjestom stanovanja itd., te aktualnog socijalnog identiteta, odnosno onoga što te osobe zaista jesu – socijalno isključene, najčešće nezaposlene, bez adekvatnog mjesta stanovanja. Zbog diskrepancije između društveno poželjnog statusa i onoga što beskućnici zaista jesu ostavlja se prostor stigmatizaciji. Autorica Družić Ljubotina u svojoj knjizi *Beskućništvo: Pogled iz različitih perspektiva* ističe kako „neki američki izvori navode da tzv. prosječni ljudi uz beskućništvo najčešće vežu asocijacije kao što su: nepouzdanost, lijenost, mentalna bolest, opasnost, ovisnost“ (Družić Ljubotina, 2012:21). U nekim slučajevima beskućnicima je moguće pripisati takve asocijacije, ali smatramo da je problem ako se takve, pogotovo negativne asocijacije, generaliziraju na beskućnike te im se pritom otežava izlazak iz takve situacije. Drugim riječima, okrivljavajući i ignorirajući beskućnike, promatramo ih kao „autsajdere“ i isključujemo ih iz društva te im otežavamo ponovno uključivanje u društvo i izlazak iz beskućništva (ili siromaštva). U tom slučaju, individualno pripisivanje krivnje dominira nad objašnjenjem koje pružaju strukturalni faktori te se okrivljava žrtva. Fokusiranjem na karakteristike beskućnika kao što su droga i alkohol odvraća se pozornost od socijetalnih uzroka (Belcher i Deforge, 2012). Do stigmatizacije dolazi i kada ljudi osjećaju da ih neka druga grupa ugrožava te nastoje eliminirati, izbjegavati ili odbijati individue čije ponašanje remeti grupno funkcioniranje (Belcher i Deforge, 2012). Može se primijetiti kako se u posljednje vrijeme pojavljuje koncept „kriminalizacije beskućnika“ prema kojem se beskućnicima brani zadržavanje na javnim površinama, zabranjuje se kopanje po smeću i sl. Također se mogu primijetiti slučajevi gdje se u gradovima postavljaju metalni šiljci ili objekti sličnog oblika kako bi spriječili beskućnike da spavaju na javnim površinama.⁹ U Hrvatskoj zasad

⁸ Neumreženi: Lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj, 2006.

Izvješće o društvenom razvoju Hrvatske 2006. Dostupno na:

<http://www.hr.undp.org/content/croatia/en/home/library/poverty/unplugged.html>

⁹ Primjer Londona: <https://www.theatlantic.com/business/archive/2014/06/how-cities-use-design-to-drive-homeless-people-away/373067/>. Primjeri za SAD: <http://www.theblaze.com/contributions/top-10-anti-homeless-measures-used-in-the-united-states/>

ne postoji represivni zakon poput zakona u Mađarskoj, međutim u novom prijedlogu Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira u članku 11. navode se sankcije za spavanje na javnom mjestu ili neopravdano zadržavanje osobe u prostorima stambene zgrade u kojoj ta osoba ne stanuje.¹⁰ Prethodno smo u tekstu naveli kako su smještajni kapaciteti u prihvatilištima za beskućnike nedovoljni, stoga su beskućnici primorani spavati na javnim površinama, čime ih prema novom prijedlogu Zakon dovodi u poziciju prekršitelja.

Domena atribucije odgovornosti odnosi se na percipiranje beskućnika kao jedinih odgovornih za situaciju u kojoj se nalaze. U medijima i u radovima koji se bave beskućnicima, siromašnima i ostalim marginaliziranim skupinama napominje se kako društvo često smatra da su beskućnici sami odgovorni za svoju sudbinu. Nešto se rjeđe ostavlja prostor u kojem bi beskućnici bili prikazani kao žrtve sustava (političkog, socijalnog ili ekonomskog) ili drugih životnih okolnosti. Tako se, primjerice, u medijima naglašavaju slučajevi u kojima beskućnici imaju viši stupanj obrazovanja (primjer iz članka u *Večernjem listu*, „Beskućnica je, a ima magisterij i priprema izložbu slika“¹¹, u kojem se navodi rečenica „Ona nije beskućnica kakvu bismo očekivali sresti“, implicirajući da postoji uvriježeno mišljenje o okrivljavanju beskućnika za situaciju u kojoj se nalaze). Autorica Olja Družić Ljubotina navodi: „Siromaštvo, odnosno beskućništvo, opterećeno je vrlo snažnim vrijednosnim procjenama, stigmom, okrivljavanjem korisnika. Zašto? Zato što se nerijetko smatra da je materijalni status područje života za koje je u konačnici čovjek sam odgovoran i da na njega može i sam utjecati.“ (Družić Ljubotina, 2012:21). Dominantna neoliberalna ideologija koja naglašava samostalnost i odgovornost za vlastitu sudbinu nastoji okrivljavati beskućnike i umanjivati utjecaj strukturalnih faktora. U Americi, čija se dominantna ideologija stratifikacije, kako navode Huber i Form (1973), „sastoji od: jednakosti, uspjeha i demokracije“, pri čemu u demokratskom društvu u kojim svi imaju jednake mogućnosti, pojedinci su sami odgovorni za njihovu socioekonomsku sudbinu (prema Lee, Lewis i Jones, 1992). Tako istraživanja pokazuju kako Amerikanci „tradicionalno snažno podržavaju individualno objašnjenje siromaštva, odnosno smatraju da su individue osobno odgovorne za vlastitu ekonomsku situaciju, i njihov neuspjeh“ (Wright, 1993:2).

¹⁰ Prijedlog Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=3219>

¹¹ Vuković, Slavica (22. ožujka 2013.): <https://www.vecernji.hr/lifestyle/beskucnica-je-a-ima-magisterij-i-priprema-izlozbu-slika-114308>

Istraživanja o beskućnicima provedena u Hrvatskoj ukazuju na širu sliku o razlozima zašto su neke osobe postale beskućnicima. Tako, primjerice, dr. sc. Šikić Mićanović, navodeći rezultate istraživanja, ukazuje na to da su „putovi koji vode u beskućništvo nasilje i trauma u djetinjstvu, nezaposlenost, financijski problemi i dugovi, loše zdravstveno stanje, prisilno izgnanstvo, raspad obitelji nakon razvoda, gubitak doma, smrt bračnog druga, zatvor, životni izbor“. (Družić Ljubotina, 2012:37). Pritom možemo vidjeti da, osim „životnog izbora“, mehanizmi koji dovode pojedince na rub preživljavanja stoje izvan njihovih dosega.

6.2 Odgovornost prema beskućnicima

U domeni Odgovornost prema beskućnicima obuhvatit ćemo stavove o odgovornosti društva da pomogne beskućnicima kao svojim članovima – putem državnih institucija i nevladinih udruga, kao i individualnim akcijama. Budući da prema Ustavu država treba stvoriti uvjete za sve građane kako bi ostvarili pravo na dostojanstven život: „Država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život“ (Ustav RH, članak 62.), to se svakako odnosi i na beskućnike.

Zbog specifične situacije beskućnika, njihovi se problemi ne mogu prevladati bez sustavne, individualizirane i dugotrajne stručne pomoći i podrške (Družić Ljubotina, 2012). Kapacitet skloništa daleko je manji od broja beskućnika. Poznati su slučajevi u kojima zbog nepotpune dokumentacije beskućnici nisu bili u mogućnosti primati socijalnu pomoć ili se koristiti pučkom kuhinjom te su im tako uskraćena i ona minimalna prava koja imaju. Možda individualno nismo u prilici direktno biti uključeni u rješavanje problema socijalno isključenih skupina, ali individualni utjecaj na državne aparate svakako bi mogao poticati državu da omogući beskućnicima izlazak iz beskućništva te im pruži uvjete za dostojanstven život. Ono što beskućnici, koji imaju sve potrebne dokumente, imaju na raspolaganju jesu privremena rješenja poput smještaja u prenoćištu, novčane naknade i prava na upotrebu pučke kuhinje. Uz državne institucije koje se bave beskućnicima, uključene su i mnoge druge nevladine organizacije koje rade na tom društvenom problemu.

7. Operacionalizacija

Domena atribucija odgovornosti sastoji se od tri poddomene. Prva je poddomena sklonost oblicima devijantnog ponašanja – odnosi se na percepciju sklonosti beskućnika alkoholizmu, kockanju i drogama. Druga su poddomena pogrešne životne odluke – odnosi se na odgovornost beskućnika za situaciju u kojoj su se našli zbog određenih finansijskih odluka, neodržavanja odnosa s obitelji i bliskim osobama. Treća su poddomena karakteristike beskućnika – odnosi se na percepciju beskućnika kao osoba koje se nisu trudile da postignu nešto i ne trude se pronaći posao.

Ovim smo poddomenama nastojali obuhvatiti percepciju o karakteristikama beskućnika, odnosno mogućim razlozima zašto su postali beskućnici te općenitu percepciju beskućnika.

Domena odgovornosti prema beskućnicima sastoji se od tri poddomene. Prva je poddomena odgovornost države – odnosi se na percepciju uloge države u rješavanju problema beskućnika kroz socijalnu politiku, edukaciju beskućnika radi lakšeg ulaska na tržište rada, zbrinjavanje i rješavanje stambenog pitanja. Druga je poddomena individualna odgovornost – individualne akcije prikupljanja potrebnih stvari za beskućnike i doniranje novca. Treća je poddomena kolektivna odgovornost – potreba društvenog organiziranja kroz udruge koje se brinu za beskućnike i rade na rješavanju njihovih problema. Ovim poddomenama nastojali smo ispitati stav o važnosti društvenih aktera koji mogu igrati veliku ulogu u rješavanju problema beskućnika, odnosno percepciju o tome bi li društveni akteri trebali biti uključeni u rješavanje problema beskućništva te spremnost pojedinaca da reagiraju ako beskućništvo prepoznaju kao društveni problem ili problem za koji je odgovoran sam pojedinac, odnosno beskućnik.

Kako bismo smanjili varijabilnost mogućih definiranja beskućnika (a kao što smo već naglasili, u literaturi ne postoji jedna varijanta definicije), u anketnom upitniku naglasili smo kako se pitanja postavljena u instrumentu odnose na beskućnike koji su se zbog različitih razloga našli „bez krova nad glavom“ te im to nije životni stil.

	Čestica	Domena: <i>Poddomena</i>
1	Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu.	Atribucija odgovornosti: <i>Karakteristike beskućnika</i>
2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	Atribucija odgovornosti: <i>Karakteristike beskućnika</i>

3	Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.	Atribucija odgovornosti: <i>Karakteristike beskućnika</i>
4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	Atribucija odgovornosti: <i>Karakteristike beskućnika</i>
5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	Atribucija odgovornosti: <i>Pogrešne životne odluke</i>
6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama.	Atribucija odgovornosti: <i>Pogrešne životne odluke</i>
7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	Atribucija odgovornosti: <i>Pogrešne životne odluke</i>
8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	Atribucija odgovornosti: <i>Pogrešne životne odluke</i>
9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	Atribucija odgovornosti: <i>Sklonost oblicima devijantnog ponašanja</i>
10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom.	Atribucija odgovornosti: <i>Sklonost oblicima devijantnog ponašanja</i>
11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	Atribucija odgovornosti: <i>Sklonost oblicima devijantnog ponašanja</i>
12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	Atribucija odgovornosti: <i>Sklonost oblicima devijantnog ponašanja</i>
13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Odgovornost države</i>
14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Odgovornost države</i>
15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Odgovornost države</i>
16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Individualna odgovornost</i>
17	Da imam priliku sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Individualna odgovornost</i>
18	Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Individualna odgovornost</i>
19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Kolektivna odgovornost</i>
20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Kolektivna odgovornost</i>
21	Smatram da bismo svi, u skladu s našim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	Odgovornost prema beskućnicima: <i>Kolektivna odgovornost</i>

8. Metodologija

U poglavlju metodologije prikazat ćemo uzorak, objasniti način na koji su se podaci prikupljali te ćemo potom u poglavlju Obrada i analiza podataka dati pregled statističkih testova koji su upotrijebljeni za analizu podataka.

8.1 Uzorak

U suradnji s agencijom Ipsos u sklopu Omnibusa, u razdoblju za lipanj i srpanj 2017. godine, prikupljeni su podaci na reprezentativnom višestapnom stratificiranom uzorku Republike Hrvatske od 2000 ispitanika starijih od 15 godina. U svrhu postizanja reprezentativnosti uzorka, prije početka obrade i analize, podatke smo ponderirali prema najvažnijim sociodemografskim karakteristikama: dobi, obrazovanju te zastupljenosti ispitanika u ruralnim i urbanim krajevima. Uzorkom je obuhvaćeno 48% muškaraca i 52% žena. Prosječna dob ispitanika iznosi 47 godina ($sd=18,5$). Prema stupnju obrazovanja, uzorkom je obuhvaćeno 30% ispitanika sa završenom osnovnom školom, 53% sa završenom srednjom školom i 17% ispitanika završilo je višu školu ili fakultet.

Tablica 4. Deskriptivan prikaz uzorka ($N=2000$)

	N	(%)
Spol		
Muškarac	951	(47,5)
Žena	1049	(52,5)
Stupanj obrazovanja		
Osnovna škola	603	(30,1)
Srednja škola	1065	(53,3)
Viša škola/fakultet	332	(16,6)
Radni status		
Zaposleni	920	(46,1)
Nezaposleni	321	(16,1)
Učenici/studenti	199	(10,0)
Umirovljeni	555	(27,8)
Mjesečni prihodi po članu kućanstva		
Do 1000 kn	165	(11,9)
Od 1001 do 2000 kn	446	(32,3)
Od 2001 do 3000 kn	374	(27,1)
Više od 3000 kn	397	(28,7)

8.2 Prikupljanje podataka

Podatke su prikupili profesionalni anketari agencije Ipsos prema uputama za slučajno uzorkovanje (*random walk* metoda i odabir ispitanika unutar kućanstva metodom posljednjeg rođendana). Anketiranje je provedeno tehnikom „licem u lice“ (engl. *face to*

face) s pomoću računala ili tableta (engl. *Computer Assisted Personal Interviewing*, CAPI), u kućanstvu ispitanika. Pri prvom kontaktu s anketarom, ispitanik je bio zamoljen sudjelovati, a davanjem usmenog pristanka ujedno je dopustio anketaru ulazak u kućanstvo. Dakle, informirani pristanak ispitanik je dao usmeno. Anketar je prije toga bio obvezan predstaviti se, predstaviti agenciju za koju radi i pokazati punomoć za provođenje konkretnog istraživanja. Također, anketar je ispitaniku bio dužan reći temu istraživanja i koliko će otprilike trajati anketa. Svaki ispitanik od anketara je dobio dopis u kojem je navedena zajamčena anonimnost ispitanika i povjerljivost podataka, te je taj dopis ostao kod ispitanika. Na dopisu je i kontakt agencije koju ispitanik može kontaktirati ako ima bilo kakvih primjedbi ili pitanja. Ispitanik je u bilo kojem trenutku mogao odlučiti odustati od ispunjavanja ankete. To mu pravo nije unaprijed spomenuto kako ga ne bi potaknulo na odustajanje. Ispitanicima se prije ispunjavanja upitnika dalo na znanje koliko anketa otprilike traje kako bi ispitanik na vrijeme mogao odlučiti može li/želi li izdvojiti traženo vrijeme na ispunjavanje ankete.

Redoslijed prikazivanja čestica u instrumentu za mjerenje stava prema beskućnicima na tabletu/računalu postavili smo na *random*, odnosno redoslijed čestica od ispitanika do ispitanika mijenjao se metodom slučajnog odabira jer svaki ispitanik ocjenjuje tvrdnje pod utjecajem prethodne te smo na taj način osigurali da svaka čestica može biti na bilo kojem mjestu, odnosno regulira se blizina sličnih čestica. Time se ujedno i neutralizira utjecaj zamora ispitanika prilikom rješavanja upitnika.

8.3 Obrada podataka

Statistička obrada podataka provedena je korištenjem računalnog programa SPSS (Statistics Package for the Social Sciences) 23.0.

Rezultati na česticama prikazani su deskriptivno – frekvencijama i postocima te aritmetičkom sredinom i standardnom devijacijom.

Pouzdanost skale mjerili smo koeficijentom interne konzistentnosti, Cronbachovim α koeficijentom. Analiza glavnih komponenti provedena je u više koraka. U prvom koraku provjerili smo adekvatnost primjene analize glavnih komponenti Kaiser-Meyer-Olkinovom mjerom (KMO) te Bartlettovim testom, zatim je izvršena ekstrakcija faktora uz Guttman-Keiserov kriterij. Prvo su prikazani rezultati analize glavnih komponenti na svim česticama iz upitnika, dok se za finalnu inačicu skale iz analize isključila ona čestica koja je imala negativne korelacije s većim brojem ostalih čestica.

Normalnost raspodjela varijabli izraženih u kontinuiranim varijablama provjeravana je Kolmogorov-Smirnovim testom. Budući da su distribucije varijabli statistički značajno odstupale od normalne raspodjele kao mjera raspodjele i centralne tendencije prikazani su medijan i interkvartilni raspon. Kod utvrđivanja statističke značajnosti povezanosti dvije kontinuirane varijable korišten je Spearmanov ρ koeficijent korelacije ranga. Za utvrđivanje statističke značajnosti razlike rezultata na kontinuiranoj varijabli između dvije kategorije korišten je Mann-Whitney U test. Za utvrđivanje statistički značajnih razlika u rezultatima na kontinuiranoj varijabli između više kategorija korišten je Kruskal-Wallis test. Kao *post-hoc* test korišten je Mann-Whitney U test uz Bonferronijevu korekciju. Za utvrđivanje statistički značajnih razlika u rezultatima na kontinuiranoj varijabli između više kategorija ordinalne varijable korišten je Jonckheere-Terpstra test.

Razina statističke značajnosti određena je na $p < 0,05$, a u svim slučajevima upotrebljavani su dvokračni (engl. *two-tail*) testovi statističke značajnosti.

9. Rezultati

U poglavlju Rezultati prikazani su deskriptivni podaci rezultata na česticama koje su uključene u instrument, zatim ćemo prikazati proces konstrukcije i validacije skale Stava prema beskućnicima. U prvom koraku prikazat ćemo rezultate koeficijenta interne konzistentnosti, testirati adekvatnost korištenja analize glavnih komponenti pomoću Bartlettovog testa i Kaiser-Meyer-Olkinov statistika te prikazati rezultate analize glavnih komponenti na svim česticama uz provjeru unidimenzionalnosti instrumenta prema Carmines-Zellerovim kriterijima (1979), te uz postupnu redukciju čestica, ovisno o rezultatima, prikazat ćemo finalnu verziju skale Stava prema beskućnicima.

9.1 Deskriptivan prikaz rezultata na česticama

Prema podacima prikazanima u tablici 5, čestice s kojima se ispitanici u najvećoj mjeri slažu su „Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina“ – s njom se slaže 64,1% ispitanika, s česticom „Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.“ se slaže 63,2% ispitanika i s česticom „Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike“ se slaže 62,1% ispitanika.

Najviše neutralnih odgovora, odnosno postotka odgovora „niti se slažem, niti se ne slažem“ zabilježeno je kod čestica „Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji“, za koju je 47,7% ispitanika iskazalo stav „niti se slažem, niti se ne slažem“ te kod čestice „Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama“ na koju je 43,5% ispitanika odgovorilo niti da se slažu, niti da se ne slažu s tom izjavom.

Čestica s kojom su se ispitanici najmanje slagali jest „Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku“ – s njom se slaže 15,3% ispitanika – a s česticom „Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne“ slaže se 17,3% ispitanika.

Tablica 5. Deskriptivan prikaz rezultata na česticama – čestice su sortirane od najveće sume odgovora „slažem se“ i „u potpunosti se slažem“

		Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
		N (%)	N %	N %	N %	N %
b2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	38 (1,9)	146 (7,3)	534 (26,7)	891 (44,5)	391 (19,6)
b15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	50 (2,5)	141 (7,1)	545 (27,3)	882 (44,1)	382 (19,1)
b13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	51 (2,6)	152 (7,6)	555 (27,7)	882 (44,1)	360 (18,0)
b17	Da imam priliku sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	70 (3,5)	185 (9,2)	519 (25,9)	910 (45,5)	316 (15,8)
b21	Smatram da bismo svi, u skladu s vlastitim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	50 (2,5)	159 (7,9)	568 (28,4)	939 (46,9)	285 (14,3)
b20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima	64 (3,2)	142 (7,1)	586 (29,3)	923 (46,2)	284 (14,2)
b7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	47 (2,4)	196 (9,8)	789 (39,5)	708 (35,4)	260 (13,0)
b10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom	69 (3,5)	249 (12,4)	751 (37,5)	744 (37,2)	187 (9,3)
b11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	84 (4,2)	265 (13,2)	757 (37,9)	754 (37,7)	141 (7,0)
b12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	92 (4,6)	299 (14,9)	765 (38,3)	688 (34,4)	156 (7,8)
b1	Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu.	121 (6,0)	341 (17,1)	718 (35,9)	671 (33,5)	150 (7,5)
b9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	108 (5,4)	323 (16,2)	784 (39,2)	665 (33,2)	120 (6,0)
b14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	148 (7,4)	314 (15,7)	756 (37,8)	592 (29,6)	191 (9,6)
b8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	127 (6,3)	316 (15,8)	842 (42,1)	588 (29,4)	128 (6,4)
b5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	105 (5,3)	277 (13,8)	953 (47,7)	557 (27,8)	108 (5,4)
b4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	148 (7,4)	385 (19,3)	835 (41,8)	508 (25,4)	124 (6,2)
b6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama.	139 (6,9)	392 (19,6)	870 (43,5)	496 (24,8)	104 (5,2)
b3	Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.	180 (9,0)	455 (22,8)	839 (42,0)	439 (22,0)	87 (4,3)
b18	Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	302 (15,1)	690 (34,5)	608 (30,4)	311 (15,6)	89 (4,4)
b19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	473 (23,6)	724 (36,2)	457 (22,8)	250 (12,5)	96 (4,8)
b16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	494 (24,7)	718 (35,9)	483 (24,2)	255 (12,7)	51 (2,5)

Tablica 6. Prosječni rezultati na skali slaganja od 1 (Uopće se ne slažem) do 5 (U potpunosti se slažem)

		\bar{x}	(sd)
b2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	3,7	(0,92)
b15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	3,7	(0,94)
b13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	3,7	(0,94)
b21	Smatram da bismo svi, u skladu s vlastitim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	3,6	(0,91)
b20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima	3,6	(0,93)
b17	Da imam priliku sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	3,6	(0,97)
b7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	3,5	(0,92)
b10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom	3,4	(0,94)
b11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	3,3	(0,93)
b12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	3,3	(0,96)
b1	Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu.	3,2	(1,00)
b14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	3,2	(1,05)
b9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	3,2	(0,96)
b5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	3,1	(0,91)
b8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	3,1	(0,97)
b4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	3,0	(0,99)
b6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama.	3,0	(0,96)
b3	Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.	2,9	(0,98)
b18	Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	2,6	(1,06)
b19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	2,4	(1,12)
b16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	2,3	(1,06)

9.2 Konstrukcija skale

Pouzdanost skale mjerili smo koeficijentom interne konzistentnosti, Cronbachovim α koeficijentom. Prethodno smo rekodirali čestice b1: „Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu“, b3: „Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu“, b4: „Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao“, b5: „Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji“, b6: „Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim

osobama“, b8: „Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem“, b9: „Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom“, b10: „Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom“, b11: „Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova“, b12: „Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi“, b16: „Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku“, b18: „Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima“ i b19: „Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne“, tako da veće slaganje s tvrdnjama odražava pozitivniji stav prema beskućnicima.

Nakon što smo obuhvatili sve čestice, Cronbachov α koeficijent iznosio je 0,863, što je iznad predviđene granice od 0,8. Cronbachov α koeficijent povećao bi se samo izbacivanjem čestice b1: „Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu“, dok bi izbacivanjem čestice b14: „Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje“, Cronbachov α koeficijent ostao isti. Čestica b1 u matrici *inter-item*-korelacija ima negativne korelacije s nekoliko ostalih čestica, stoga ćemo nju izostaviti iz daljnje analize.

Prije provedbe analize glavnih komponenti, provjerili smo prikladnost upotrebe faktorske analize uz Bartlettov test sferičnosti. Rezultat Bartlettovog testa ukazuje na statističku značajnost ($p < 0,001$), a Kaiser-Meyer-Olkinov statistika iznosi 0,916 te zaključujemo da je legitimno koristiti se analizom glavnih komponenti.

Prilikom prve analize glavnih komponenti u kojoj su bile uključene sve varijable, uz Guttman-Kaiserov kriterij zaustavljanja ekstrakcije faktora zadržane su tri dimenzije.

U bazičnoj soluciji zadržane dimenzije zajedno objašnjavaju 50,73% ukupne varijance. Prva dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 27,50% ukupne varijance ($\lambda = 5,8$), druga dimenzija objašnjava 16,38% ukupne varijance ($\lambda = 3,4$), a treća dimenzija objašnjava 6,85% ukupne varijance ($\lambda = 1,4$).

Za početak ćemo prikazati bazičnu soluciju kako bismo provjerili dimenzionalnost predmeta mjerenja, odnosno provjerit ćemo je li riječ o unidimenzionalnom ili višedimenzionalnom predmetu mjerenja. Carmines i Zeller u radu *Reliability and Validity Assesmet* (1979) iznijeli su kriterije prema kojima možemo provjeriti mjere li čestice jedan ili više predmeta mjerenja, odnosno, ako ekstrahirana faktorska bazična solucija zadovoljava kriterije, instrument možemo proglasiti unidimenzionalnim.

Prvi kriterij: Prva zadržana dimenzija (u bazičnoj soluciji) treba objašnjavati najveću proporciju zajedničke varijance – u našem slučaju, prva zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 27,50% ukupne varijance, što je 54,21% od ukupne objašnjene varijance.

Drugi kriterij: Ostale zadržane dimenzije trebaju objašnjavati prilično jednake proporcije ukupne varijance – druga zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 16,38% ukupne varijance, odnosno 32,29% ukupne objašnjene varijance, a treća zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 6,85% ukupne varijance, odnosno 13,50% ukupne objašnjene varijance.

Treći kriterij: Većina čestice treba imati visoke saturacije ($>0,3$) na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji – u ovom slučaju, najmanja saturacija na prvoj zadržanoj dimenziji iznosi 0,294.

Četvrti kriterij: Većina čestica treba imati najviše saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji – iz tablice 7. vidimo da 14 čestica od ukupno 21 ima najviše saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji.

Ovaj instrument, prije isključivanja čestice b1, zadovoljava uvjete za prvi i treći kriterij unidimenzionalnosti – prva zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava najveću proporciju zajedničke varijance i većina čestica ima visoke saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji. Kriterij da ostale zadržane dimenzije objašnjavaju prilično jednake proporcije ukupne varijance nije zadovoljen, kao ni kriterij da većina čestica treba imati najviše saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji. Prema svemu navedenom, možemo zaključiti kako je u ovom slučaju riječ o instrumentu koji mjeri višedimenzionalni predmet mjerenja.

Tablica 7. Saturacije svih čestica na zadržanim dimenzijama u bazičnoj soluciji

		Zadržane dimenzije		
		1	2	3
b3	Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.	0,688	0,262	-0,027
b4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	0,652	0,245	-0,075
b5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	0,600	0,339	-0,038
b18	Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	0,576	-0,063	0,517
b11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	0,569	0,415	-0,178

b9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	0,564	0,435	-0,187
b10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom.	0,544	0,499	-0,212
b21	Smatram da bismo svi, u skladu s vlastitim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	-0,543	0,507	-0,026
b19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	0,541	-0,147	0,496
b16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	0,539	-0,097	0,517
b8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	0,534	0,422	-0,138
b12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	0,530	0,374	-0,094
b6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama.	0,509	0,353	0,078
b17	Da imam priliku, sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	-0,504	0,479	-0,081
b7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	-0,441	0,428	0,369
b20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima.	-0,506	0,577	0,009
b13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	-0,509	0,569	0,074
b15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	-0,429	0,493	0,065
b2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	-0,445	0,478	0,086
b1	Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu.	0,294	0,387	0,188
b14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	-0,336	0,399	0,555

Prilikom Oblimin transformacije prva zadržana dimenzija objašnjava 23,42% ($\lambda=4,9$) ukupne varijance, druga zadržana dimenzija objašnjava 20,48% ukupne varijance ($\lambda=4,3$) i treća zadržana dimenzija objašnjava 12,34% ($\lambda=2,6$) ukupne varijance.

Prema tablici 8. u matrici paralelnih projekcija prilikom Oblimin transformacije vidimo da se na prvu zadržanu dimenziju najviše saturiraju one čestice koje su negativno konotirane prema beskućnicima te ih direktno okrivljavaju za beskućništvo u kojem se nalaze. Drugu zadržanu dimenziju najviše saturiraju čestice koje sadržajno opravdavaju beskućnike ili ukazuju na društvenu odgovornost i potrebu da im se sustavno pomogne. Treću zadržanu dimenziju saturiraju tri čestice koje sadržajno odbijaju pomoći beskućnicima: „Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima“, „Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku“ i „Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne“.

Tablica 8. Saturacije svih čestica na zadržanim dimenzijama u matrici paralelnih solucija prilikom Oblimin transformacije

		Zadržane dimenzije		
		1	2	3
b10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom.	0,794	0,052	-0,124
b9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	0,753	0,000	-0,087
b11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	0,740	-0,016	-0,075
b8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	0,706	0,022	-0,045
b3	Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.	0,659	-0,144	0,122
b5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	0,658	-0,041	0,081
b12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	0,655	0,001	0,003
b4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	0,640	-0,157	0,065
b6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose sa obitelji i bliskim osobama.	0,566	0,058	0,174
b1	Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu.	0,406	0,234	0,227
b13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	0,031	0,744	-0,107
b20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima.	0,062	0,726	-0,173
b7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	-0,126	0,704	0,221
b14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	-0,140	0,697	0,438
b21	Smatram da bismo svi, u skladu s vlastitim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	0,000	0,674	-0,211
b2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	0,006	0,643	-0,071
b15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	0,035	0,640	-0,089
b17	Da imam priliku sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	0,025	0,612	-0,254
b18	Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	0,164	-0,151	0,673
b16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	0,115	-0,161	0,668
b19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	0,089	-0,210	0,651

9.3 Finalna skala

Nakon isključivanja čestice b1: „Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu“, vrijednost Cronbachovog α koeficijenta povećao se na 0,865. Rezultat Bartlettovog testa ukazuje na statističku značajnost ($p < 0,001$), a Kaiser-Meyer-Olkinov statistika iznosi 0,915.

Prilikom prve analize glavnih komponenti nakon isključenja čestice b1: „Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu“, uz Guttman-Kaiserov kriterij zaustavljanja ekstrakcije faktora zadržane su tri dimenzije. Zadržane dimenzije zajedno objašnjavaju 52,24% ukupne varijance u bazičnoj soluciji. Prva zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 28,53% ukupne varijance ($\lambda=5,7$), druga zadržana dimenzija objašnjava 16,61% ukupne varijance ($\lambda=3,3$), a treća zadržana dimenzija objašnjava 7,11% ukupne varijance ($\lambda=1,4$).

Tablica 9. Saturacije čestica na zadržane dimenzije u bazičnoj soluciji

		Zadržane dimenzije		
		Prva	Druga	Treća
b3	Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.	0,676	0,284	-0,026
b4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	0,644	0,277	-0,057
b5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	0,589	0,370	-0,017
b18	Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	0,577	-0,045	0,532
b21	Smatram da bismo svi, u skladu s vlastitim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	-0,562	0,485	-0,022
b11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	0,557	0,449	-0,150
b9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	0,549	0,464	-0,166
b19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	0,545	-0,130	0,507
b16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	0,541	-0,083	0,528
b17	Da imam priliku sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	-0,520	0,464	-0,071
b8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	0,519	0,447	-0,124
b12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	0,516	0,395	-0,083
b6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose sa obitelji i bliskim osobama.	0,493	0,368	0,082
b7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	-0,459	0,403	0,377
b20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima	-0,527	0,558	0,020
b13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	-0,530	0,550	0,087
b10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom.	0,528	0,529	-0,188
b15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	-0,446	0,481	0,085
b2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	-0,462	0,465	0,103
b14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	-0,356	0,372	0,558

Nakon isključivanja čestice b1, instrument i dalje ne zadovoljava sve uvjete unidimenzionalnosti predmeta mjerenja prema Carminesu i Zelleru (1979):

Prvi kriterij: Prva zadržana dimenzija (u bazičnoj soluciji) treba objašnjavati najveću proporciju zajedničke varijance – u ovom slučaju, prva zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 28,53% ukupne varijance, što je 54,61% od ukupne objašnjene varijance.

Drugi kriterij: Ostale zadržane dimenzije trebaju objašnjavati prilično jednake proporcije ukupne varijance – druga zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 16,61% ukupne varijance, odnosno 31,80% ukupne objašnjene varijance, a treća zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 7,11% ukupne varijance, odnosno 13,61% ukupne objašnjene varijance.

Treći kriterij: Većina čestice treba imati visoke saturacije ($>0,3$) na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji – u ovom slučaju, najmanja saturacija na prvoj zadržanoj dimenziji iznosi -0,446.

Četvrti kriterij: Većina čestica treba imati najviše saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji – iz tablice 9. vidimo da 14 čestica od ukupno 20 ima najviše saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji.

Tablica 10. Saturacije čestica na zadržanim dimenzijama u matrici paralelnih solucija prilikom Oblimin transformacije – nakon isključivanja čestice b1

		Zadržane dimenzije		
		Prva	Druga	Treća
b10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom.	0,794	0,072	-0,102
b9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	0,753	0,019	-0,068
b11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	0,742	0,010	-0,048
b8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	0,708	0,039	-0,031
b5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	0,663	-0,011	0,103
b3	Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.	0,658	-0,127	0,125
b12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	0,655	0,018	0,014
b4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	0,641	-0,130	0,086
b6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose sa obitelji i bliskim osobama.	0,570	0,079	0,178
b13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	0,043	0,744	-0,106

b14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	-0,119	0,721	0,434
b20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima	0,071	0,719	-0,174
b7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	-0,108	0,718	0,220
b21	Smatram da bismo svi, u skladu s vlastitim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	0,007	0,660	-0,218
b2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	0,018	0,648	-0,063
b15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	0,047	0,645	-0,080
b17	Da imam priliku sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	0,032	0,601	-0,255
b18	Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	0,180	-0,094	0,695
b16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	0,129	-0,108	0,685
b19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	0,103	-0,157	0,669

Prvu zadržanu dimenziju najviše saturiraju čestice koje sadržajno okrivljavaju beskućnike za situaciju u kojoj se nalaze. Sve čestice koje se saturiraju na prvu dimenziju su iz domene Atribucije odgovornosti stoga ćemo naziv domene zadržati i kao naziv dimenzije. Na drugu zadržanu dimenziju saturiraju se one čestice koje sadržajno „opravdavaju“ beskućnike, odnosno one čestice koje ukazuju na spremnost pomaganju i preuzimanju odgovornosti prema beskućnicima. Većina čestica koje se saturiraju na ovu dimenziju proizlaze iz domene Odgovornost prema beskućnicima, tako ćemo nazvati ovu dimenziju. Posljednju zadržanu dimenziju saturiraju tri čestice čiji je sadržajni karakter odbijanje pomaganja beskućnicima na individualnoj i na kolektivnoj razini; stoga ćemo ovu dimenziju nazvati Odbijanje pomaganja beskućnicima.

U sljedećem koraku provjerili smo korelacije među zadržanim dimenzijama. Prethodno smo napravili tri aditivne skale, za svaku smo dimenziju napravili zasebnu aditivnu skalu pobrojivši odgovore na svim česticama koje se saturiraju na pojedinu dimenziju. Skalu Atribucije odgovornosti tvore zbrojeni rezultati na devet čestica, pri čemu najniži mogući rezultat na skali može biti 9, a najviši postignuti rezultat 45. Viši rezultati na skali označavaju veću sklonost okrivljavanja beskućnika za beskućništvo. Skalu Odgovornost prema beskućnicima tvore zbrojeni rezultati na osam čestica, pri čemu najniži mogući rezultat na skali može biti 8, a najviši postignuti rezultat može biti 40. Viši rezultati na skali Odgovornosti prema beskućnicima označavaju stav skloniji pomaganju beskućnicima. Skalu Odbijanje pomaganja beskućnicima tvore zbrojeni rezultati na tri čestice, pri čemu najniži mogući rezultat na skali može biti 3, a najviši postignuti rezultat

na skali može biti 15. Viši rezultati na skali Odbijanje pomaganja beskućnicima označavaju stav odbijanja pomaganja beskućnicima.

S obzirom na to da prema Kolmogorov-Smirnovom testu distribucije aditivnih skala statistički značajno odstupaju od normalne ($p < 0,001$), izračunali smo Spearmanov koeficijent korelacije.

Tablica 11. Korelacija između aditivnih skala zadržanih dimenzija

		Atribucija odgovornosti	Odgovornost prema beskućnicima	Odbijanje pomaganja beskućnicima
Atribucija odgovornosti	ρ	1,00	-0,083	0,315
	p		<0,001	<0,001
Odgovornost prema beskućnicima	ρ	-0,083	1,00	-0,459
	p	<0,001		<0,001
Odbijanje pomaganja beskućnicima	ρ	0,315	-0,459	1,00
	p	<0,001	<0,001	

Kratice: ρ = Spearmanov *rho* koeficijent korelacije; p = razina statističke značajnosti

Utvrđena je statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između skale Odbijanje pomaganja beskućnicima i skale Atribucije odgovornosti (Spearmanov $\rho = 0,315$; $p < 0,001$), pri čemu ispitanici koji okrivljuju beskućnike za vlastitu situaciju također odbijaju pomoći im. Statistički značajna negativna slaba povezanost utvrđena je između skale Odgovornosti prema beskućnicima i skale Atribucije odgovornosti (Spearmanov $\rho = -0,083$; $p < 0,001$). Drugim riječima, ispitanici koji smatraju da su beskućnici sami krivi za vlastitu situaciju ujedno smatraju i da im društvo, država ni oni osobno ne trebaju pomoći. Između skale Odbijanje pomaganja beskućnicima i skale Odgovornost prema beskućnicima utvrđena je statistički značajna negativna umjerena povezanost (Spearmanov $\rho = -0,459$; $p < 0,001$), što znači da ispitanici koji imaju veće rezultate na skali Odgovornosti prema beskućnicima imaju niže rezultate na skali Odbijanje pomaganja beskućnicima.

S obzirom na to da zadržane dimenzije, Odgovornost prema beskućnicima i Odbijanje pomaganja beskućnicima, proizlaze iz teorijski postavljenje domene stava – Odgovornost prema beskućnicima – pretpostavljamo da se treća zadržana dimenzija izdvojila zbog obrnute formulacije čestica. Stoga ćemo spojiti čestice koje saturiraju drugu i treću zadržanu dimenziju u jednu aditivnu skalu, s time da ćemo prethodno rekodirati

čestice koje su se saturirale na treću zadržanu dimenziju – Odbijanje pomaganja beskućnicima.

Nakon spajanja čestica koje su saturirale drugu i treću zadržanu dimenziju, novu aditivnu skalu – skalu Odgovornost prema beskućnicima – tvore zbrojeni rezultati na 11 čestica, pri čemu najniži mogući rezultat na skali može biti 11, a najviši postignuti rezultat 55. Viši rezultati na skali Odgovornost prema beskućnicima označavaju stav skloniji pomaganju beskućnicima. Skala Atribucije odgovornosti zadržava ista svojstva –tvore je zbrojeni rezultati na devet čestica, pri čemu najniži mogući rezultat na skali može biti 9, a najviši postignuti rezultat 45. Viši rezultati na skali označavaju veću sklonost okrivljavanja beskućnika za beskućništvo.

Tablica 12. Korelacija između skala – nakon spajanja druge i treće zadržane dimenzije

		Atribucija odgovornosti	Odgovornost prema beskućnicima
Atribucija odgovornosti	ρ	1,00	-0,191
	p		<0,001
Odgovornost prema beskućnicima	ρ	-0,191	1,00
	p	<0,001	

Kratice: ρ = Spearmanov *rho* koeficijent korelacije; p = razina statističke značajnosti

Utvrđena je statistički značajna negativna slaba povezanost između skale Atribucije odgovornosti i skale Odgovornost prema beskućnicima, odnosno ispitanici koji su skloniji okrivljavati beskućnike za beskućništvo manje su skloni stavu da država, udruge i oni sami trebaju pomoći beskućnicima.

Prema teorijskom konceptu, skalu Odgovornosti prema beskućnicima možemo promatrati kroz tri razine odgovornosti – odgovornost države, kolektivna odgovornost i individualna odgovornost. Kako bismo vidjeli korelacije između skale Atribucije odgovornosti i različitih razina odgovornosti prema beskućnicima, konstruirali smo tri nove aditivne subskale prema teorijski pretpostavljenim poddomenama – odgovornost države, kolektivna odgovornost i individualna odgovornost – pod pretpostavkom da će različita razina odgovornosti imati drugačiju korelaciju s rezultatima na skali Atribucije odgovornosti. Drugim riječima, moguće je da ispitanici koji okrivljavaju beskućnike neće smatrati da su im oni osobno, na individualnoj razini, dužni pomoći, dok će s druge strane ipak smatrati da država treba pomoći beskućnicima, iako oni osobno smatraju da su beskućnici sami krivi što su postali beskućnicima.

U tablici 13. prikazane su korelacije između rezultata na skali Atribucije odgovornosti i rezultata na novim aditivnim subskalama – Odgovornost države, Kolektivna odgovornost i Individualna odgovornost. Rezultati na skali Atribucije odgovornosti najslabiju negativnu povezanost imaju s rezultatima na subskali Odgovornost države, nešto jaču negativnu povezanost imaju s rezultatima na subskali Kolektivne odgovornosti, te jaču negativnu povezanost imaju s rezultatima na subskali Individualne odgovornosti.

Tablica 13. Korelacija aditivne skale Atribucije odgovornosti i subskala Odgovornost države, Kolektivna odgovornost i Individualna odgovornost

			Skala Atribucija odgovornosti	Skala Odgovornost prema beskućnicima		
				subskala Odgovornost države	subskala Kolektivna odgovornost	subskala Individualna odgovornost
Skala Atribucija odgovornosti		ρ	1,00	-0,056	-0,183	-0,293
		p		0,007	<0,001	<0,001
Skala Odgovornost prema beskućnicima	subskala Odgovornost države	ρ	-0,056	1,00	0,553	0,362
		p	0,007		<0,001	<0,001
	subskala Kolektivna odgovornost	ρ	-0,183	0,553	1,00	0,644
		p	<0,001	<0,001		<0,001
	subskala Individualna odgovornost	ρ	-0,293	0,362	0,644	1,00
		p	<0,001	<0,001	<0,001	

Kratice: ρ = Spearmanov *rho* koeficijent korelacije; p = razina statističke značajnosti

9.4 Alternativno korištenje instrumenta prema teorijski pretpostavljenim domenama stava prema beskućnicima

U ovom dijelu rada prikazat ćemo alternativno korištenje instrumenta sa smanjenim brojem čestica i njegovu validaciju, budući da istraživači obično nastoje minimalizirati broj čestica i instrumenata u istraživanju kako bi skratili trajanje ankete radi praktičnosti te lakšeg dobivanja pristanka ispitanika.

Generalno, ovaj instrument konceptualno je zamišljen kroz dvije domene stava prema beskućnicima. S jedne strane, dimenzija Atribucije odgovornosti mjeri sklonost okrivljavanju beskućnika za vlastitu situaciju, odnosno sklonost mišljenju da su beskućnici zbog svojih karakteristika, devijantnog ponašanja i pogrešnih životnih odluka sami odgovorni za beskućništvo. S druge strane, dimenzija Odgovornosti prema beskućnicima mjeri sklonost pomaganju beskućnicima, odnosno sklonost mišljenju da država treba

preuzeti brigu za beskućnike na sustavnoj razini, da se društvo kroz udruge građana treba organizirati i pomoći beskućnicima te da pojedinci na individualnoj razini trebaju pomoći beskućnicima.

Za svaku od te dvije domene napraviti ćemo zasebne skale i njihovu validaciju. Ovakvim reduciranjem instrumenta donekle narušavamo konstrukt valjanost instrumenta, stoga ćemo zasebne skale odvojiti prema teorijski pretpostavljenim domenama (koje idu u prilog finalnoj inačici skale cijelog instrumenta). Ovaj instrument moći će se upotrebljavati tako da istraživač sam odabere domenu prema svom istraživačkom interesu i ciljevima istraživanja te nije nužno da se upotrebljava cijeli instrument koji uključuje 20 čestica, ali u tom slučaju instrumentom se ne mjeri opći stav prema beskućnicima, nego pojedina domena tog stava.

9.4.1 Atribucija odgovornosti

Nakon što smo obuhvatili čestice koje konceptualno sačinjavaju dimenziju Atribucije odgovornosti, Cronbachov α koeficijent interne konzistentnosti iznosio je 0,867. Izbacivanjem čestica, Cronbachov α koeficijent ne bi se povećao.

Analizom glavnih komponenti, uz Guttman-Kaiserov kriterij zaustavljanja ekstrakcije faktora zadržana je jedna dimenzija u bazičnoj soluciji koja objašnjava 48,5% zajedničke varijance ($\lambda=4,37$).

Tablica 14. Saturacije čestica na zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji

		Dimenzija
b10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom.	0,745
b9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	0,727
b3	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	0,724
b11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	0,721
b5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	0,699
b4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	0,692
b8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	0,691
b12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	0,652
b6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama.	0,610

Budući da se prilikom analize glavnih komponenti čestice koje konceptualno sačinjavaju dimenziju ekstrahiraju na jednu zadržanu dimenziju uz zadovoljavajući iznos koeficijenta interne konzistencije, iz ovog instrumenta legitimno je odabrati sljedećih 9 čestica u svrhu mjerenja sklonosti okrivljivanja beskućnika za beskućništvo: b10: „Velik

broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom; b9: „Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom“; b3: „Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji“; b11: „Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova“; b5: „Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji“; b4: „Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao“; b8: „Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem“; b12: „Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi“; b6: „Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama“.

9.4.2 Odgovornost prema beskućnicima

Prije izračunavanja koeficijenta interne konzistentnosti, čestice b16: „Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku“; b18: „Smatram da ja, osobno ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima“ i b19: „Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne“ rekodirane su na način da najviša ocjena označava neslaganje s navedenim česticama. Iznos Cronbachovog α koeficijenta za čestice koje tvore skalu Odgovornosti prema beskućnicima jest 0,840. Izbacivanjem čestica, Cronbachov α koeficijent ne bi se povećao, dok bi izbacivanjem čestice b14: „Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje“ iznos koeficijenta ostao nepromijenjen.

Analizom glavnih komponenti, uz Guttman-Kaiserov kriterij zaustavljanja ekstrakcije faktora zadržane su dvije dimenzije. Prva zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 39,95% zajedničke varijance ($\lambda=4,39$), druga dimenzija objašnjava 13,98% zajedničke varijance ($\lambda=1,54$). Ukupno je objašnjeno 53,92% zajedničke varijance.

Tablica 15. Saturacije čestica na zadržanim dimenzijama u bazičnoj soluciji

		Zadržane dimenzije	
		Prva	Druga
b20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima	0,755	-0,107
b13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	0,751	-0,155
b21	Smatram da bismo svi, u skladu s vlastitim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	0,743	-0,024
b17	Da imam priliku sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	0,699	0,024
b2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	0,642	-0,158

b15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	0,641	-0,168
b7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	0,597	-0,369
b18	Smatram da ja, osobno, ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	0,511	0,614
b16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	0,505	0,585
b14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	0,490	-0,549
b19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	0,533	0,539

Iako je prilikom ekstrakcije faktora uz Guttman-Kaiserov kriterij zadržano više od jedne dimenzije u bazičnoj soluciji, zadovoljeni su Carminesovi i Zellerovi (1979) kriteriji za unidimenzionalnost:

1. Prva zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji treba objašnjavati najveću proporciju zajedničke varijance – u našem slučaju, prva zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 39,95% ukupne varijance, što je 74,09% od ukupne objašnjene varijance.
2. Ostale zadržane dimenzije u bazičnoj soluciji trebaju objašnjavati prilično jednake proporcije ukupne varijance – ovaj se kriterij ne može primijeniti na ovaj instrument jer ukupno imamo samo dvije zadržane dimenzije, a druga zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 13,98% ukupne varijance.
3. Većina čestice treba imati visoke saturacije ($>0,3$) na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji – u ovom slučaju, najmanja saturacija na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji iznosi 0,490.
4. Većina čestica treba imati najviše saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji – iz tablice 15. vidimo da 7 čestica od 11 ima najviše saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji.

Korelacija među zadržanim dimenzijama u bazičnoj saturacijama iznosi 0,295.

Budući da su u ovom slučaju ekstrahirane dvije dimenzije zbog formulacije čestica, odnosno na jedan se faktor saturiraju čestice koje su „pozitivno“ konotirane u smislu pomaganja beskućnicima, a drugu zadržanu dimenziju saturiraju čestice koje su „negativno“ konotirane u smislu da odbijaju pomoći beskućnicima – za daljnju upotrebu skale Odgovornosti prema beskućnicima, prije stvaranja aditivne skale ili upotrebe nekog

drugog preferiranog načina, potrebno je rekodirati čestice (obrnuti vrijednosti odgovora prema kojem će slaganje s česticom imati najnižu ocjenu, a neslaganje s česticom imati najvišu ocjenu) koje se saturiraju na drugu zadržanu dimenziju tako da smjer slaganja ili neslaganja s tvrdnjama bude jednoznačan.

10. Rezultati na dimenzijama stava prema beskućnicima prema sociodemografskim karakteristikama

U ovom poglavlju prikazat ćemo rezultate na dimenzijama Stava prema beskućnicima prema sociodemografskim karakteristikama ispitanika.

Skalu Atribucije odgovornosti tvore zbrojeni rezultati na devet čestica (koje su se saturirale na dimenziju Atribucije odgovornosti), pri čemu najniži mogući rezultat na skali može biti 9, a najviši postignuti rezultat 45. Viši rezultati na skali označavaju veću sklonost okrivljavanja beskućnika za beskućništvo. Skalu Odgovornost prema beskućnicima tvore zbrojeni rezultati na 11 čestica (koji su se saturirali na drugu i treću zadržanu dimenziju prilikom Oblimin saturacije), pri čemu najniži mogući rezultat na skali može biti 11, a najviši postignuti rezultat 55. Viši rezultati na skali Odgovornost prema beskućnicima označavaju stav skloniji pomaganju beskućnicima.

10.1 Rezultati na skali Atribucije odgovornosti prema sociodemografskim karakteristikama

Budući da je distribucija rezultata na skali Atribucije odgovornosti statistički značajno odstupala od normalne (Kolmogorov-Smirnov test $p < 0,001$) kao mjere centralne tendencije i raspršenja prikazani su medijan i interkvartilni raspon. Utvrđena je statistički značajna razlika u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika (Jonckheere-Terpstra statistic=642040; $p < 0,001$). Pri svim višestrukim usporedbama u kojima smo kao *post-hoc* test koristili Mann-Whitney test upotrijebljena je Bonferronijeva korekcija (P_c). Statistički značajna razlika u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti utvrđena je između ispitanika sa završenom osnovnom školom i ispitanika sa završenom srednjom školom (Mann-Whitney $U=33712,5$; $Z=-5,264$; $p < 0,001$) te između ispitanika sa završenom osnovnom školom i završenom višom ili visokom školom (Mann-Whitney $U=87639,5$; $Z=-5,158$; $p < 0,001$), pri čemu su ispitanici sa završenom osnovnom školom imali statistički značajno više rezultate na skali Atribucije odgovornosti u odnosu na ispitanike sa završenim srednjim, višim ili visokim stupnjem obrazovanja. Razlika između ispitanika sa završenom srednjom školom i višom ili visokom školom u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti nije se pokazala statistički značajnom (Mann-Whitney $U=217277$; $Z=-1,558$; $p=0,119$; $P_c=0,357$).

Utvrđena je statistički značajna razlika u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti s obzirom na radni status ispitanika (Kruskal-Wallis; $\chi^2=32,928$; $df=3$;

$p < 0,001$). Statistički značajna razlika u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti utvrđena je između zaposlenih i umirovljenih ispitanika (Mann-Whitney $U = 282506,5$; $Z = -5,129$; $p < 0,001$) te učenika/studenata i umirovljenih ispitanika (Mann-Whitney $U = 55320,5$; $Z = -4,231$; $p < 0,001$), pri čemu umirovljenici imaju statistički značajno više rezultate na skali Atribucije odgovornosti u odnosu na zaposlene ispitanike te učenike i studente. Razlike u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti između zaposlenih i nezaposlenih ispitanika (Mann-Whitney $U = 172304$; $Z = -2,108$; $p = 0,035$; $P_c = 0,140$), između nezaposlenih ispitanika i učenika/studenata (Mann-Whitney $U = 33820,5$; $Z = -2,403$; $p = 0,016$; $P_c = 0,064$), između zaposlenih i učenika/studenata (Mann-Whitney $U = 108828,5$; $Z = -1,083$; $p = 0,279$) te između nezaposlenih ispitanika i umirovljenika (Mann-Whitney $U = 103386$; $Z = -1,941$; $p = 0,052$) nisu se pokazale statistički značajnima.

Razlike u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti s obzirom na spol nisu se pokazale statistički značajnima (Mann-Whitney $U = 626562,5$; $Z = -0,645$; $p = 0,519$) kao ni razlike prema mjesečnim prihodima po članu kućanstva (Jonckheere-Terpsta statistic = 455021; $p = 0,477$).

Tablica 16. Razlike u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti prema sociodemografskim karakteristikama (N=2000)

	Medijan (IQR)	p
Spol		
Muškarac	32,0 (29,0-35,0)	0,519
Žena	32,0 (29,0-36,0)	
Stupanj obrazovanja		
Osnovna škola	33,0 (30,0-37,0)	<0,001
Srednja škola	31,0 (28,0-35,0)	
Viša škola/fakultet	31,0 (28,0-35,0)	
Radni status		
Zaposleni	31,0 (28,0-35,0)	<0,001
Nezaposleni	32,0 (29,0-36,0)	
Učenici/studenti	31,0 (28,0-34,0)	
Umirovljeni	33,0 (30,0-36,0)	
Mjesečni prihodi po članu kućanstva		
Do 1000 kn	31,0 (29,0-34,0)	0,477
Od 1001 do 2000 kn	32,0 (29,0-37,0)	
Od 2001 do 3000 kn	31,0 (28,0-35,0)	
Više od 3000 kn	33,0 (29,0-36,0)	

Kratice: IQR = interkvartilni raspon; p = Mann-Whitney U test razlika između dvije skupine na kontinuiranoj varijabli, Kruskal–Wallis test razlika između više od dvije skupine na kontinuiranoj varijabli, Jonckheere-Terpstra test razlika između više kategorija ordinalne varijable na kontinuiranoj varijabli

10.2 Rezultati na skali Odgovornost prema beskućnicima prema sociodemografskim karakteristikama

Utvrđena je statistički značajna razlika u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti s obzirom na radni status ispitanika (Kruskal-Wallis; $\chi^2=30,124$; $df=3$; $p<0,001$). Statistički značajna razlika u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti utvrđena je između zaposlenih ispitanika i učenika/ studenata (Mann-Whitney U = 90668; $Z=-4,781$; $p<0,001$), između nezaposlenih i učenika/ studenata (Mann-Whitney U = 32632; $Z=-3,024$; $p=0,002$; $P_c=0,004$) te umirovljenika i učenika/ studenata (Mann-Whitney U = 52542; $Z=-5,121$; $p<0,001$), pri čemu učenici/ studenti imaju statistički značajno više rezultate na skali Odgovornosti prema beskućnicima u odnosu na zaposlene, nezaposlene i umirovljenike. Razlike u rezultatima na skali Odgovornosti prema beskućnicima između zaposlenih i umirovljenika (Mann-Whitney U=320107,5; $Z=-1,224$; $p=0,221$; $P_c=0,884$), između zaposlenih i nezaposlenih ispitanika (Mann-Whitney U=175392; $Z=-1,639$; $p=0,101$; $P_c=0,404$), između nezaposlenih i umirovljenika (Mann-Whitney U=101934; $Z=-2,280$; $p=0,023$; $P_c=0,092$) nisu se pokazale statistički značajnima.

Tablica 17. Razlike u rezultatima na skali Odgovornosti prema beskućnicima prema sociodemografskim karakteristikama (N=2000)

	Medijan (IQR)	p
Spol		
Muškarac	39,0 (34,0-44,0)	0,551
Žena	40,0 (35,0-44,0)	
Stupanj obrazovanja		
Osnovna škola	40,0 (35,0-44,0)	0,993
Srednja škola	40,0 (35,0-44,0)	
Viša škola/fakultet	39,0 (34,0-44,0)	
Radni status		
Zaposleni	39,0 (34,0-44,0)	<0,001
Nezaposleni	41,0 (35,0-43,0)	
Učenici/studenti	42,0 (38,0-46,0)	
Umirovljeni	39,0 (34,0-44,0)	
Mjesečni prihodi po članu kućanstva		
Do 1000 Kn	41,0 (35,0-44,0)	0,056
Od 1001 do 2000 Kn	40,0 (36,0-44,0)	
Od 2001 do 3000 Kn	40,0 (34,0-44,0)	
Više od 3000 Kn	39,0 (34,0-44,0)	

Kratice: IQR = interkvartilni raspon; p = Mann-Whitney U test razlika između dvije skupine na kontinuiranoj varijabli, Kruskal-Wallis test razlika između više od dvije skupine na kontinuiranoj varijabli, Jonckheere-Terpstra test razlika između više kategorija ordinalne varijable na kontinuiranoj varijabli

11. Zaključak

Dosadašnja istraživanja koja su se bavila temom beskućništva istraživala su uzroke beskućništva te su se provodila kvalitativna istraživanja kako bi se adresirali uzroci za beskućništvo i karakteristike beskućnika. Na početku rada izneseno je da bi se beskućništvo kao koncept trebalo holistički sagledati kroz više, odnosno tri perspektive, kako bi se postavilo sustavno rješavanje problema beskućništva. Osim istraživanja koja u fokusu imaju beskućnike – odnosno uzroke zbog kojih su postali beskućnicima, bilo da je riječ o subjektivnim uzrocima (ovisnost o drogi, mentalne bolesti, kockarski dugovi i slično) ili o objektivnim uzrocima (mladi koji su korisnici domova za socijalnu skrb nakon određene godine života moraju je napustiti, žene koje su zbog nasilja u obitelji bile primorane napustiti dom, ostanak bez posla i nemogućnost podmirivanja troškova stanovanja, kredita i slično) – potrebna su i istraživanja koja u fokusu imaju trenutačne zakonske akte i procedure kako bi se utvrdila njihova primjerenost s obzirom na probleme s kojima se beskućnici unutar i izvan sustava susreću. Time možemo detektirati njihove slabost i prednosti te utjecati na izmjene i dopune postojećih zakona. Osim istraživanja koja u fokusu imaju beskućnike i zakonodavstvo, treća je perspektiva istraživanje stava javnosti prema beskućnicima. Ovisno o javnom mnijenju, angažiraju se udruge i grupe za pritisak koje državi i nadležnom ministarstvu ukazuju na akcije nužne za suzbijanje beskućništva. Ako je javnost nezainteresirana za neki društveni problem, teško je pretpostaviti da će država ili nadležne institucije svoje djelovanje pozornije ili aktivnije usmjeriti na rješavanje određenog društvenog problema.

Cilj ovog rada, kako je već spomenuto, bio je konstruirati i evaluirati instrument koji mjeri stav javnosti prema beskućnicima, odnosno orijentira se na treću perspektivu holističkog proučavanja beskućništva.

Od svih čestica koje su bile uključene u ovaj instrument, ispitanici su se u najvećoj mjeri slagali s česticom „Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina“ – s njom se slaže 64,1% ispitanika, s česticom „Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.“ slaže se 63,2% ispitanika te s česticom „Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike“ slaže se 62,1% ispitanika.

Najviše neutralnih odgovora, odnosno postotka odgovora „niti se slažem, niti se ne slažem“ zabilježeno je kod čestica „Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji“ za koju je 47,7% ispitanika iskazalo stav „niti se slažem, niti se ne slažem“ te kod čestice „Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama“ na koju je 43,5% ispitanika odgovorilo niti da se slažu, niti da se ne slažu s tom izjavom.

Čestice s kojima su se ispitanici najmanje slagali su: „Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku“ – s njom se slaže 15,3% ispitanika, a s česticom „Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne“ slaže se 17,3% ispitanika.

Kao što smo teorijski pretpostavili i empirijski potvrdili stav javnosti prema beskućništvu sastoji se od dvije domene. Prvu smo domenu nazvali Atribucija odgovornosti. Čestice koje proizlaze iz te domene ispituju sklonost ispitanika da okrivljavaju beskućnike za beskućništvo. Drugu domenu, koju smo nazvali Odgovornost prema beskućnicima, sačinjavaju one čestice koje ispituju stav ispitanika o ulozi države, udrugama građana i vlastitim angažmanima i akcijama kako bi se pomoglo beskućnicima.

Upitnik se sastojao od 21 čestice, dok je u finalnoj verziji skale zadržano 20 čestica. Instrument je validiran na nacionalno reprezentativnom uzorku Republike Hrvatske od 2000 ispitanika. Prema rezultatima istraživanja, potvrđene su unaprijed pretpostavljene teorijske domene, odnosno prilikom analize glavnih komponenti čestice su se na zadržane dimenzije saturirale tako da su se na prvu zadržanu dimenziju saturirale one čestice koje proizlaze iz teorijske domene Atribucija odgovornosti, dok su se na drugu i treću dimenziju saturirale one čestice koje proizlaze iz teorijske domene Odgovornost prema beskućnicima. Ovaj instrument ne zadovoljava dva od četiri postavljena kriterija za unidimenzionalni predmet mjerenja koje su postavili Carmines i Zeller (1979). Zadovoljeni su kriteriji da prva zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava najveću proporciju zajedničke varijance, te da većina čestica ima visoke saturacije ($>0,3$) na prvoj zadržanoj dimenziji u bazičnoj soluciji. Međutim, nije zadovoljen kriterij da ostale zadržane dimenzije u bazičnoj soluciji objašnjavaju prilično jednake proporcije ukupne varijance (druga zadržana dimenzija u bazičnoj soluciji objašnjava 16,61% ukupne varijance, a treća zadržana dimenzija objašnjava 7,11% ukupne varijance), te nije zadovoljen kriterij da većina čestica treba imati najviše saturacije na prvoj zadržanoj

dimenziji u bazičnoj soluciji – u ovom slučaju 14 čestica od ukupno 20 ima najviše saturacije na prvoj zadržanoj dimenziji.

Iako su analizom glavnih komponenti prilikom ekstrakcije faktora Guttman-Kaiserovim kriterijem zadržane 3 dimenzije, interpretativno je riječ o dvije dimenzije jer su se na treću dimenziju saturirale čestice iz teorijske dimenzije Odgovornost prema beskućnicima, koje su sadržajno negativno usmjerene.

Nakon konstrukcije aditivnih skala Atribucije odgovornosti i Odgovornosti prema beskućnicima testirali smo razlike u rezultatima na skalama prema sociodemografskim karakteristikama ispitanika. Razlike u rezultatima na skali Atribucije odgovornosti utvrđene su prema stupnju obrazovanja i radnom statusu ispitanika – ispitanici sa završenom osnovnom školom imali su statistički značajno više rezultate na skali Atribucije odgovornosti u odnosu na ispitanike sa završenim srednjim, višim ili visokim stupnjem obrazovanja te su umirovljenici imali statistički značajno više rezultate na skali Atribucije odgovornosti u odnosu na zaposlene ispitanike te učenike i studente. Razlike u rezultatima na skali Odgovornosti prema beskućnicima utvrđene su prema stupnju obrazovanja ispitanika, pri čemu su učenici/studenti imali statistički značajno više rezultate na skali Odgovornosti prema beskućnicima u odnosu na zaposlene, nezaposlene i umirovljenike.

Svjesni činjenice da su istraživači često ograničeni trajanjem upitnika i minimiziranjem broja čestica radi lakšeg dobivanja pristanka od ispitanika, ponudili smo alternativnu upotrebu ovog instrumenta. Drugim riječima, iz instrumenta se mogu preuzeti samo one tvrdnje koje saturiraju dimenziju Atribucija odgovornosti ili se mogu preuzeti samo one tvrdnje koje saturiraju dimenziju Odgovornost prema beskućnicima. Prilikom takvog načina upotrebe instrumenta, moramo napomenuti da u tom slučaju nije riječ o mjerenju općeg stava prema beskućnicima jer su za njega, kako je teorijski pretpostavljeno, potrebne obje domene.

Iako smo u početnom tekstu upitnika naveli da beskućnike, na koje se odnose tvrdnje u upitniku, smatramo „osobama koje su se zbog različitih razloga našle 'bez krova nad glavom'“ te im to nije životni stil, samo nepostojanje univerzalne definicije beskućnika jedno je od glavnih nedostataka ovoga rada. Rezultati su za potrebe ovog istraživanja prikupljeni u ljetnom periodu, međutim bilo bi zanimljivo vidjeti stavovsku strukturu populacije kada bi se prikupljanje podataka odvijalo u zimskom periodu jer su tada beskućnici aktualnija tema (odnosno u medijima se govori o beskućnicima koji se u

hladnim razdobljima češće zadržavaju na javnim površinama). Također, za daljnje revidiranje upitnika bilo bi poželjno stupiti u kontakt sa stručnjacima koji se bave beskućnicima i s osobama koje imaju direktan kontakt s korisnicima socijalne pomoći. Na taj način mogle bi se otkriti nove ili revidirati postojeće domene kako bi mjerenje stava bilo što sveobuhvatnije.

12. Literatura

1. Agans, P. R. *at al.* (2015) Public Attitudes Toward the Homeless. *Global Journal of Science Frontier Research: E Interdisciplinary*. URL: https://globaljournals.org/GJSFR_Volume15/1-Public-Attitudes-toward.pdf (27. 10. 2017.)
2. Amore, K., Baker M. i Howden-Chapman, P. (2011) The ETHOS Definition and Classification of Homelessness: An Analysis. *European Journal of Homelessness*. URL: <http://www.feantsaresearch.org/download/article-133278065727831823087.pdf> (27. 10. 2017.)
3. Belcher, R. J. i Deforge, R. B. (2012) Social Stigma and Homelessness: The Limits of Social Change. *Journal of Human Behaviour in the Social Environment*. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10911359.2012.707941> (27. 10. 2017.)
4. Burstein, P. (2003) The Impact of Public Opinion on Public Policy: A Review and an Agenda. *Sage Journals*. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/106591290305600103> (27. 10. 2017.)
5. Carmines, G. E. i Zeller, A. R. (1979) *Reliability and Validity Assessment*. SAGE Publications.
6. Družić Ljubotina, O. i Kletečki Radović, M. (2011) Siromaštvo i socijalni rad: Koliko je siromaštvo doista „tema“ socijalnog rada? *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (1): 5-29
7. Družić Ljubotina, Olja. (2012) Koliko ne znamo o beskućništvu? U: Družić Ljubotina, O. (ur.) *Beskućništvo: Pogled iz različitih perspektiva*. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.
8. Družić, O. i Knežević M. (2012) Izazovi u pristupanju problema beskućništva u Hrvatskoj. *Socijalna misao*. URL: <http://jugovic.fasper.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2016/10/BESKUCNISTVO-Socijalna-misao-2012.pdf> (27. 10. 2017.)
9. Galić, R., Pavlina, J. (2012) Beskućništvo u Gradu Zagrebu: Prikaz istraživanja. U: Družić Ljubotina, O. (ur.) *Beskućništvo: Pogled iz različitih perspektiva*. Zagreb: Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.
10. Lee, A. B., Lewis, W. D. i Jones, H. S. (1990) Are the Homeless to Blame: A Test of Two Theories. *The Sociological Quarterly*. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1533-8525.1992.tb00142.x> (27. 10. 2017.)
11. Šikić Mićanović, L. (2010) Homelessness and Social Exclusion in Croatia. *European Journal of Homelessness*. URL: <http://www.feantsaresearch.org/download/article-2-2532037133574271106.pdf> (27. 10. 2017.)

12. Smidova, M. i Vavra, M. (2016) Attitudes toward Homeless Persons in the Czech Republic: A Research Note. European Journal of Homelessness. URL: http://www.feantsaresearch.org/download/101_think_piece9028193312373487538.pdf (27. 10. 2017.)
13. Somerville, P. (2013) Understanding Homelessness. Housing, Theory and Society. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14036096.2012.756096> (27. 10. 2017.)
14. Toro, A. P. i McDonell, M. D. (1992). Beliefs, Attitudes, and Knowledge About Homelessness: A Survey of the General Public. American Journal of Community Psychology. URL: http://www.researchgate.net/publication/21593731_Beliefs_attitudes_and_knowledge_about_homelessness_a_survey_of_the_general_public (12. 4. 2015.)
15. Wright, E. S. (1993) Blaming the Victim, Blaming Society or Blaming the Discipline: Fixing Responsibility of Poverty and Homelessness. The Sociological Quarterly. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1533-8525.1993.tb00127.x> (27. 10. 2017.)

13. Prilozi

Tablica 18. Instrument

	Molimo Vas da na skali od 1 do 5 označite u kojoj mjeri se slažete sa navedenim tvrdnjama koje se odnose na beskućnike, pritom pod beskućnicima smatramo osobama koje su se zbog različitih razloga našle „bez krova nad glavom“ te im to nije životni stil.	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
1	Beskućnike se uvijek može prepoznati po vanjskom izgledu.	1	2	3	4	5
2	Beskućnici nisu puno drugačiji od ostalih ljudi, svakoga može zadesiti takva sudbina.	1	2	3	4	5
3	Beskućnici su osobe koje se nisu dovoljno trudile da nešto postignu u životu.	1	2	3	4	5
4	Beskućnici se ne trude dovoljno da pronađu posao.	1	2	3	4	5
5	Beskućnici su se zbog vlastitih odluka i postupaka našli u takvoj situaciji.	1	2	3	4	5
6	Beskućnici ne bi postali beskućnicima da su održavali odnose s obitelji i bliskim osobama.	1	2	3	4	5
7	Beskućnici su žrtve životnih okolnosti na koje ni oni sami nisu mogli utjecati.	1	2	3	4	5
8	Beskućnici su osobe koje nisu znale dobro upravljati novcem.	1	2	3	4	5
9	Mnoge osobe su postale beskućnicima jer su imali problema s drogom.	1	2	3	4	5
10	Velik broj beskućnika završio je na ulici zbog problema s alkoholizmom.	1	2	3	4	5
11	Mnogo beskućnika je završilo na ulici zbog kockarskih dugova.	1	2	3	4	5
12	Beskućnici su općenito skloniji porocima od ostalih ljudi.	1	2	3	4	5
13	Država treba izdvajati više novca za pučke kuhinje i skloništa za beskućnike.	1	2	3	4	5
14	Država treba u potpunosti preuzeti brigu za beskućnike i svima im riješiti stambeno pitanje.	1	2	3	4	5
15	Država treba omogućiti beskućnicima besplatnu edukaciju kako bi se lakše zaposlili.	1	2	3	4	5
16	Nikada ne bih dao(la) novac beskućniku.	1	2	3	4	5
17	Da imam priliku, sudjelovao(la) bih u prikupljanju hrane i odjeće za beskućnike.	1	2	3	4	5
18	Smatram da ja, osobno ne trebam ništa napraviti kako bih pomogao(la) beskućnicima.	1	2	3	4	5
19	Udruge građana koje se bave problemima beskućnika su nepotrebne.	1	2	3	4	5
20	Udruge građana bi trebale više pomagati beskućnicima.	1	2	3	4	5
21	Smatram da bismo svi, u skladu s vlastitim mogućnostima, trebali pomoći beskućnicima.	1	2	3	4	5

14. Sažetak

Konstrukcija i evaluacija skale stava prema beskućnicima

Sažetak

U početnom dijelu rada problematiziramo nepostojanje standardizirane definicije – tko su beskućnici? – te ukazujemo na probleme koji nastaju ili mogu nastati uslijed upotrebe različitih definicija beskućništva. U nastavku predstavljamo tri perspektive koje su potrebne za holističko proučavanje fenomena beskućništva kako bi se za taj društveni problem mogle izraditi sustavne mjere: istraživanje zakona i socijalnih politika, istraživanje razloga zašto beskućnici postaju beskućnicima te njihovi profili i, naposljetku, istraživanje stava javnosti prema beskućnicima. U teorijskom dijelu predstavljamo dvije domene stava prema beskućnicima – Atribucija odgovornosti i Odgovornost prema beskućnicima – koje smo zatim operacionalizirali i uklopili u instrument. Upitnik se sastojao od 21 čestice, dok je u finalnoj verziji skale zadržano 20 čestica. Instrument je validiran na nacionalno reprezentativnom uzorku Republike Hrvatske od 2000 ispitanika u Republici Hrvatskoj. Prema rezultatima istraživanja, potvrđene su unaprijed pretpostavljene teorijske domene, odnosno prilikom analize glavnih komponenti čestice su se na zadržane dimenzije saturirale tako da su se na prvu zadržanu dimenziju saturirale one čestice koje proizlaze iz teorijske domene Atribucija odgovornosti, dok su se na drugu i treću dimenziju saturirale one čestice koje proizlaze iz teorijske domene Odgovornost prema beskućnicima. Ovaj instrument ne zadovoljava kriterije unidimenzionalnog predmeta mjerenja koje su postavili Carmines i Zeller (1979); glavni je nalaz da se stav prema beskućnicima mjeri kroz dvije domene s različitim predmetom mjerenja – Atribucije odgovornosti i Odgovornosti prema beskućnicima.

Ključne riječi: *beskućnici, stav, instrument, skala, Hrvatska*

Construction and evaluation of the attitude scale towards the homeless

Abstract

In the initial part of the paper we discuss the absence of a standardized definition of homelessness and we point to the problems that arise or may arise from using different definitions of homelessness. Next we present three perspectives necessary for a holistic study of homelessness and the creation of systematic measures for this social problem: law and social policy research, research into reasons why homeless people became homeless and an examination of their profiles, and finally an examination of public attitudes toward homeless people. In the theoretical part, we present two domains of attitudes toward homelessness – Attribution of Responsibility, and Responsibility Toward the Homeless, which were operationalized and incorporated into a questionnaire. The questionnaire initially consisted of 21 items, while the final version consisted of 20 items. The questionnaire was validated on a nationally representative sample of 2000 respondents in the Republic of Croatia. According to the results of this study, the predetermined theoretical domains were validated – the results of the Principal Component Analysis showed that in the first extracted factor most saturated items emanated from the theoretical domain, Attribution of Responsibility, while in the second and third extracted factors most

saturated items emanated from the theoretical domain, Responsibility Toward the Homeless. This inventory does not meet the Carmines and Zeller (1979) criteria of a one-dimensional measuring object but the main finding is that attitudes toward the homeless should be measured in two domains with different criteria of measurement – Attribution of Responsibility and Responsibility Toward the Homeless.

Key words: *homeless, attitudes, questionnaire, scale, Croatia*